

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

SOUVISLOST OSOBNOSTNÍHO PROFILU A TĚLESNÉHO POSTOJE

Bakalářská práce

Jan Vávra

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jitka Lindová, Ph.D.

Praha, 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 15.2.2008

.....

podpis

Rád bych na tomto místě poděkoval všem, kteří přispěli k vytvoření této práce. Především děkuji Mgr. Jitce Lindové, Ph.D. za vstřícné a zodpovědné vedení práce. Dále chci poděkovat svým rodičům za podporu a svým blízkým, přátelům a kolegům za rady, pomoc a povzbuzení.

OBSAH

1. ÚVOD	5
2. NEVERBÁLNÍ PROJEVY A EMOCE	6
2. 1. MÍRA ROZEZNÁVÁNÍ EMOCÍ Z NEVERBÁLNÍHO PROJEVU.....	6
2. 2. SOUVISLOST EMOCÍ A TĚLESNÉHO POSTOJE	8
2. 3. SOUVISLOST EMOČNÍ EXPRESIVITY A OSOBNOSTNÍCH RYSŮ	10
3. NEVERBÁLNÍ PROJEVY A OSOBNOSTNÍ PROFIL	13
3. 1. MÍRA ROZEZNÁVÁNÍ OSOBNOSTNÍCH RYSŮ Z NEVERBÁLNÍHO PROJEVU.....	13
3. 2. SOUVISLOST OSOBNOSTNÍCH RYSŮ A TĚLESNÉHO POSTOJE.....	16
3. 2. 1. DOMINANCE, VŮDCOVSTVÍ A MOC	18
3. 2. 2. MASKULINITA, FEMININITA A EXTRAVERZE	22
3. 3. TĚLESNÝ POSTOJ – PŘÍČINA NEBO DŮSLEDEK?	24
4. CÍL PRÁCE	27
5. MATERIÁL A METODY	28
5. 1. SOUBOR OSOB	28
5. 2. NEO OSOBNOSTNÍ INVENTÁŘ	28
5. 2. 1. NEUROTICISMUS	29
5. 2. 2. EXTRAVERZE	29
5. 2. 3. OTEVŘENOST VŮČI ZKUŠENOSTI	30
5. 2. 4. PŘÍVĚTIVOST	30
5. 2. 5. SVĚDOMITOST	31
5. 3. FOTOGRAFIE.....	31
5. 4. KATEGORIZACE POSTOJŮ	32
5. 5. ANALÝZA DAT.....	34
6. VÝSLEDKY	36
7. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	47
8. DISKUSE	50
9. ZÁVĚR.....	52
10. POUŽITÁ LITERATURA	53
11. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	58

1. ÚVOD

Mezi tématy, jimiž se badatelé v oboru neverbální komunikace dosud zabývali, se význam tělesného postoje řadí mezi ta méně zmapovaná. Na základě běžné lidské zkušenosti intuitivně předpokládáme, že podle toho, jak lidé stojí – jak zabírají prostor, jak jsou rozkročení, zda jsou napřímení, uvolnění, shrbení nebo strnulí – lze vyčíst mnohé o jejich povahových rysech. Výzkumy, které si vytkly za cíl tento předpoklad ověřit, přinesly mnohdy slibné, avšak i velice rozporuplné, nekonzistentní a kusé výsledky. Jen málo studií se přímo zabývalo otázkou, kterou se snaží alespoň z malé části zodpovědět tato práce: souvisí statický tělesný postoj s lidskou osobností? A pakliže ano, lze tuto souvislost konkrétně definovat a popsat?

První, teoretická část této práce obsahuje stručný souhrn dosavadních výzkumů, jež se výše uvedených témat dotýkají. Výklad postupuje od nejsnáze vysledovatelných souvislostí, tedy od vztahu emocí a neverbálních projevů v postoji, přes souvislost neverbálního vyjadřování emocí s osobnostními rysy až k poznatkům, které se přímo týkají souvislosti tělesného postoje a osobnosti. Vždy je přitom nejprve pojednána otázka, zda a s jakou přesností lze vůbec z neverbálních projevů na emoce či osobnostní charakteristiky usuzovat.

Druhá část této práce pak popisuje empirický výzkum, jehož cílem bylo zjistit, zda a jak souvisí statický tělesný postoj s osobnostním profilem. 93 fotografií statických postojů bylo porovnáno s výsledky osobnostních dotazníků, které předtím účastníci výzkumu vyplnili. Výsledky tohoto výzkumu a jejich možné interpretace jsou prezentovány v závěru této práce.

2. NEVERBÁLNÍ PROJEVY A EMOCE

2. 1. Míra rozeznávání emocí z neverbálního projevu

Řada výzkumů se zabývá otázkou, zda a do jaké míry je možné z lidských neverbálních projevů vyčíst prožívané emoce. Správnost odhadu napříč výzkumy se zpravidla pohybuje mezi 48,5% (Coulson, 2004) a 85% (Ekman, 1967), přičemž valná většina studií vykazuje správný odhad v rozmezí 60 až 70%. Rozdíly v těchto výsledcích lze pravděpodobně přičíst široké a nepříliš konzistentní škále metod, jež byly při měření odhadu použity – ať už se jedná o rozdíly ve volbě podnětů (fotografie, počítačem generované modely, videozáznamy), zvolený úhel pohledu, zkoumané emoce či formu dotazníků (otevřené / uzavřené otázky) (Winters, 2005; Coulson, 2004; Daems a Verfaillie, 1999; Russell, 1994).

Výrazných výsledků bylo dosaženo ve studii z roku 1999, která zkoumala, do jaké míry lze z krátkého videozáznamu vyčíst emoci znázorněnou hercem. Použity byly čtyři základní emoce: štěstí, smutek, vztek a neutrální rozpoložení. Cílem výzkumu bylo zjistit, zda se schopnost rozeznávat emoce z neverbálního projevu liší u mladších a starších jedinců – polovinu respondentů z celkových 82 proto tvořili lidé ve věku od 18 do 22 let, druhou polovinu pak lidé ve věku 65 až 89 let. Odhady u všech emocí vykazaly vysokou míru přesnosti. Nejlepších výsledků dosáhli respondenti při odhadování neutrálního rozpoložení (94,04% správných odpovědí) a vzteku (84,83%), méně úspěšní byli při identifikaci smutku (75,59%) a štěstí (72,8%)¹ (Montepare, Koff, Zaitchik a Albert, 1999).

Méně výraznou, přesto však přesvědčivou míru správného odhadu emocí z neverbálních projevů prokázal také výzkum Richarda W. Walbotta z roku 1998. I zde respondenti hodnotili sérii krátkých videozáznamů, na nichž herci znázorňovali vždy jednu z vybraných emocí. Relativně nižší výsledky, jichž bylo v tomto výzkumu dosaženo, lze zřejmě přičíst širšímu rozsahu odhadovaných emocí. Posuzováno bylo celkem 14 emočních stavů: „chladný“ hněv, prudký hněv, štěstí, euforická radost, smutek, zoufalství, strach, zděšení, odpor, opovržení,

¹ Jedná se o průměrnou úspěšnost všech účastníků výzkumu – oddělené výsledky mladších a starších účastníků, které citovaná studie uvádí, jsou pro tuto práci bezpředmětné.

pýcha, zahanbení, zájem a znuďnost. Průměrná správnost odhadu napříč emocemi činila 54%. Nejsnáze rozeznatelnou emoci se ukázalo být zahanbení (81% správných odpovědí), velice dobrých výsledků dosáhli respondenti také při odhadování euforické radosti (69%) a prudkého hněvu (67%). Nejhorší odhad prokázali účastníci výzkumu u zoufalství, zděšení a pýchy (u všech tří 38%). Poněkud paradoxní je fakt, že zděšení bylo na základě neverbálního projevu velice často klasifikováno jako štěstí, a to navzdory zjevné rozdílnosti těchto emočních stavů. Na druhé straně byla za štěstí často zaměňována také pýcha (Wallbott, 1998).

Míra správného odhadu emocí se značně sníží, je-li místo videozáznamu hodnocen statický postoj. Vyplývá to například z výzkumu K. L. Walterse a R. D. Walka, kteří použili fotografie se zakrytými obličejí. U pěti ze šesti hodnocených emocí bylo sice dosaženo statisticky významného výsledku (příčemž onou nejhůře odhadovanou emoci bylo opovržení), avšak pouze odhad štěstí překročil hranici 30% správných odpovědí (Walters a Walk, 1988). V obdobném výzkumu, který dříve Walters spolu s C. P. Homanem provedl za použití pohyblivých modelů, se přitom přesnost odhadů pohybovala mezi 71% u strachu a 96% u štěstí (Walk a Homan, 1984).

Velice specifický výzkum odhadu emocí ze statických tělesných postojů uskutečnil v roce 2004 Mark Coulson. Podle popisů posturálních výrazů emocí bylo zvoleno sedm anatomických proměnných (šest rotací kloubů a přenášení váhy), na jejichž základě bylo počítačem vygenerováno celkem 176 figurín, zachycujících jednu ze šesti základních emocí: hněv, odpor, strach, štěstí smutek a překvapení. Cílem bylo zjistit, zda je možné na základě anatomických proměnných předvídat emoce, jež budou modelům přiřazeny. Každý postoj byl zachycen ze tří úhlů pohledu a ukázán účastníkům výzkumu, kteří k němu měli přiřadit jednu z výše uvedených emocí. Shoda mezi odhadem účastníků a emocemi stanovenými na základě anatomických proměnných činila v průměru u všech šesti emocí 48,5%, přičemž nejlepších výsledků bylo dosaženo u štěstí (78,6%) a strachu (76,4%). Nižší míra úspěšnosti byla zaznamenána u hněvu (34,9%), smutku (27,4%) a odporu (18,9%), u překvapení pak nebyla zaznamenána téměř žádná shoda (0,9%) (Coulson, 2004).

Z výše uvedeného vyplývá, že jsou lidé schopni z neverbálních projevů poměrně přesně vyčíst základní emoce, a to zejména v případech, kdy mají možnost pozorovat tyto projevy v pohybu. U nehybných postojů je míra přesnosti relativně nižší, přesto se však ve většině případů pohybuje vysoko nad hranicí náhodného odhadu. Konzistentně vyšších výsledků

dosahují účastníci výzkumů zejména při rozeznávání štěstí, ostatní emoce vykazují rozporuplné výsledky.

2. 2. Souvislost emocí a tělesného postoje

Přestože výzkumy prokázaly, že lze z tělesného postoje poměrně spolehlivě vyčíst emoční rozpoložení člověka, zůstává velká část konkrétních prostředků, jimiž tělo emoce sděluje, dosud neobjasněna. Výzkum v této oblasti se tak nemůže pyšnit detailními poznatky, jakých bylo dosaženo například při zkoumání mimického a hlasového projevu. Zatímco dokážeme určit, jak se konkrétní obličejové svaly podílejí na vyjadřování emocí (Ekman a Friesen, 1984; Rinn, 1984) a jak je emoce sdělována prostřednictvím modulace hlasu (Bense a Scherer, 1996; Murray a Arnott, 1993; Scherer, 1986, 1995; van Bezooijen a Boves, 1986; Wallbott a Scherer, 1986), informace o specifických anatomických proměnných, jež by přispívaly k posturálnímu vyjadřování emocí, jsou přinejmenším kusé.

Jisté indicie v tomto směru nabízí studie, která zkoumala postoje tanečnicků baletu. V souladu s intuitivním odhadem bylo zjištěno, že „hrnaté“ postoje (tedy postoje, při nichž končetiny a trup tvoří ostré úhly) jsou užívány převážně ke ztvárnění hrozivých postav, zatímco postoje „oblé“ (postoje, při nichž se končetiny a trup ohýbají do oblouků) znázorňují přátelské a vřelé rozpoložení (Aronoff, Woike a Hyman, 1992). Z toho vyplývá, že abstraktní geometrické vlastnosti postojů hrají významnou roli při sdělování emocí.

Dopodrobna se přiřazením posturálních proměnných k emocím zabýval Mark Coulson v již zmiňované studii z roku 2004. Ve svém výzkumu se pokusil vyjádřit známé popisy postojů vyjadřujících emoce pomocí soustavy proměnných, jež zahrnovala rotaci vybraných kloubů a hlavy. Za tímto účelem byl využit zjednodušený model lidského těla, který se skládal z 13 částí: hlava a krk, hrud', břicho a vždy po dvou pažích, předloktích, stehnech, holeních a chodidlech. Pozice nohou byla pro zjednodušení rozdělena do tří kategorií podle přenášení tělesné váhy (přenášení váhy dopředu, dozadu a neutrální pozice). Další redukce počtu proměnných bylo dosaženo použitím symetrické polohy paží u všech postojů. Výsledná sada tedy zahrnovala sedm proměnných, z nichž každá mohla nabývat tři až čtyř hodnot, znázorňujících stupeň rotace příslušného kloubu nebo již zmiňované přenášení váhy. Na

základě těchto proměnných bylo počítačem vygenerováno celkem 176 figurín v rozličných postojích. 60 účastníků výzkumu hodnotilo tyto modely přisuzováním šesti základních emocí: Hněvu, odporu, strachu, štěstí, smutku a překvapení. Přiřazování emocí probíhalo metodou nucené volby, odpověď „nevím“ nebyla možná.

Z výsledků Coulsonova výzkumu vyplynula řada statisticky významných souvislostí mezi zvolenými proměnnými a emocemi, jež byly respondenty figurínám přiřazeny. S nejmenší četností byl odhadován pocit odporu, který byl proto ze závěrečného výčtu vyřazen a použit jako referenční třída pro zbylých pět emocí. Následuje souhrn zjištěných posturálních rysů pro každou z těchto emocí:

Hněv: ohnutí hlavy dozadu, absence nahnutí hrudi dozadu, žádné natočení břicha, ruce zdvižené dopředu a nahoru, přenos váhy dopředu nebo dozadu (absence neutrální pozice).

Strach: ohnutí hlavy dozadu, žádné natočení břicha, žádné nahnutí hrudi, ruce nesměřují vzhůru, zdvižená předloktí, přenos váhy dopředu nebo dozadu (absence neutrální pozice).

Štěstí: ohnutí hlavy dozadu, žádné nahnutí hrudi dopředu, ruce zdvižené nad úroveň ramen a v loktech rovné.

Smutek: ohnutí hlavy dopředu, nahnutí hrudi dopředu, žádné natočení břicha, ruce podél těla.

Překvapení: ohnutí hlavy dozadu, nahnutí hrudi dozadu, žádné natáčení břicha, zdvižené ruce s rovnými předloktími. (Coulson, 2004).

Výše uvedené studie naznačují směr, jímž by se mohl výzkum dále ubírat. Je patrné, že dílčí aspekty postoje přispívají k vyjádření emocí podobným způsobem, jako mimické svaly k výrazu tváře. Zejména Coulsonova studie pak obsahuje cenná vodítka i pro hypotézu této práce.

2. 3. Souvislost emoční expresivity a osobnostních rysů

Vzhledem k námětu této práce nás bude zajímat otázka, nakolik jsou neverbální projevy emocí provázány s osobnostním profilem jedince. V tomto směru se lze opřít o výzkumy, které srovnávají emoční expresivitu s charakterovými rysy. Pojem „emoční expresivita“ bývá nejčastěji používán ve dvou významech: a) jako schopnost sdělovat pocity prostřednictvím výrazu tváře a dalších neverbálních projevů (Riggio a Riggio, 2002), b) jako způsob vyjadřování emocí obecně (Friedman, Prince, Riggio a DiMatteo, 1980). Zde nás bude zajímat především první význam, tedy emoční expresivita jako schopnost neverbálně vyjadřovat emoce.

Emoční expresivitu lze měřit dvěma způsoby. První způsob hodnotí emoční expresivitu na základě behaviorálních dat. Hodnocený subjekt je buď výzkumníkem vyzván, aby vyjádřil konkrétní emoci (zpravidla jednu ze šesti základních – štěstí, překvapení, hněv, smutek, strach či znechucení), nebo je projev emoce zaznamenán v přirozených podmínkách bez vědomí subjektu. Takto vzniklý videozáznam je následně shlednut skupinou hodnotitelů, kteří určí, nakolik výraz tváře subjektu odpovídal příslušné emoci. Druhý způsob se opírá o sebehodnocení subjektu – účastníci takových výzkumů vyplňují specializované písemné dotazníky určené ke zjišťování emoční expresivity (Riggio a Riggio, 2002). Jak se dále ukáže, má volba způsobu měření emoční expresivity výrazný dopad na výsledky mnoha výzkumů v této oblasti.

Většina studií, jež se zabývaly emoční expresivitou v souvislosti s osobnostním profilem, se soustředila na poměrně úzký soubor charakterových rysů, především na extraverci a neuroticismus. Extraverti bývají mimo jiné charakterizováni jako lidé aktivní a komunikativní, a lze tedy předpokládat, že budou tito jedinci zároveň zdatnější v neverbálním vyjadřování emocí (Buck, Savin, Miller a Caul, 1972). Souvislost emoční expresivity s neuroticismem podobně jednoznačné východisko nenabízí. Neurotičtí jedinci jsou popisováni jako emočně labilní, nepřizpůsobiví, přehnaně emotivní a neschopní vlastní emoce kontrolovat. To by snadno mohlo svádět k předpokladu, že budou lidé s vysokou mírou neuroticismu spontánnější v projevu emocí, a tedy emočně expresivnější. Naproti tomu by však negativní emoční zkušenosti mohly u neurotických jedinců vytvářet tendenci své

emoce potlačovat, a tím snižovat schopnost tyto emoce neverbálně vyjádřit (Riggio a Riggio, 2002).

Studie Ronalda a Heidi Riggiových z roku 2002 nabízí srovnávací analýzu výzkumů, jejichž cílem bylo nalézt spojitost mezi emoční expresivitou, extravertí a neuroticismem. Zahrnuto bylo celkem 34 výzkumných prací zkoumajících souvislost emoční expresivity s extravertí, a 26 prací zkoumajících souvislost mezi emoční expresivitou a neuroticismem. Výsledky tohoto srovnání ukázaly, že uvedený soubor výzkumů dostatečně věrohodně prokazuje spojitost mezi extravertí a emoční expresivitou - byl tedy potvrzen intuitivní předpoklad, že budou extraverti vzhledem ke své přirozené komunikativnosti zdatnější také ve sdělování emocí prostřednictvím neverbálních projevů.

Srovnání studií, jež se zabývaly souvislostí emoční expresivity a neuroticismu, tak jednoznačné závěry nenabídlo. Úspěšnější byly ty výzkumy, ve kterých byla emoční expresivita měřena na základě behaviorálních dat. Z těchto prací vyplývá, že neurotičtější jedinci vykazují nižší míru emoční expresivity. Nervozita, náladovost a sklon projevovat své pocity nepatřičným způsobem patrně brání lidem s vysokou mírou neuroticismu správně neverbálně vyjadřovat základní emoce. Emočně stabilní lidé naproti tomu vyjadřují emoce prostřednictvím neverbálních projevů snáze a přesněji.

Výzkumy, při nichž bylo k měření emoční expresivity použito sebehodnotících dotazníků, nevykázaly při vzájemném srovnání žádnou statisticky významnou souvislost mezi emoční expresivitou a neuroticismem. Autoři srovnávací studie nabízejí tři možné interpretace tohoto výsledku:

- 1) Lidé s vysokou mírou neuroticismu neodpovídají při vyplňování dotazníků upřímně, případně vnímají své vlastní emoční projevy zkresleně.
- 2) Metody hodnotící emoční expresivitu pomocí behaviorálních dat měří ve skutečnosti něco jiného, než metody používající sebehodnotící dotazníky. Behaviorální údaje jsou totiž v drtivé většině případů získávány z videozáznamů obličeje – je tedy možné, že se výše uvedené pozitivní výsledky netýkají celkové emoční expresivity, ale pouze emoční expresivity tváře.

- 3) Dotazníky určené k hodnocení emoční expresivity nejsou dost citlivým nástrojem na to, aby zachytily souvislost mezi neuroticismem a emoční expresivitou, jako se to podařilo při použití behaviorální metody. I v tomto případě vyvstává otázka, zda behaviorální a dotazníková metoda měří tutéž hodnotu.

Autoři dále ověřovali, zda se míra emoční expresivity a její závislost na extraverci a neuroticismu liší podle pohlaví jedince. Jen minimum ze srovnávaných studií uvádělo výsledky rozdělené podle pohlaví respondentů – jednalo se konkrétně o pět výzkumů u vztahu emoční expresivity a extraverce a jen čtyři výzkumy u vztahu emoční expresivity a neuroticismu. Srovnání těchto výzkumů neprokázalo žádnou souvislost mezi zkoumanými hodnotami a pohlavím jedince (Riggio a Riggio, 2002).

Míra, do jaké dokážeme neverbálně sdělovat své emoce, tedy prokazatelně souvisí s našimi charakterovými rysy, a to přinejmenším v případě extraverce. Tato závislost však není dostatečně výmluvná na to, aby bylo možné ze souvislostí neverbálních projevů a emocí vyvozovat jednoznačné domněnky o vztahu neverbálních projevů a osobnostního profilu.

3. NEVERBÁLNÍ PROJEVY A OSOBNOSTNÍ PROFIL

3. 1. Míra rozeznávání osobnostních rysů z neverbálního projevu

Výsledky četných výzkumů ukazují, že lze z neverbálních projevů vyčíst nejen právě prožívané emoce, ale také osobnostní rysy jedince. Lidem často stačí i velice zběžné a omezené pozorování neverbálních projevů druhých, aby byli schopni usuzovat na jejich povahové vlastnosti s vyšší než náhodnou mírou přesnosti (Ambady, Hallahan a Rosenthal, 1995; Ambady a Rosenthal, 1993; Borkenau a Liebler, 1992; Watson, 1989). O. P. John a R. W. Robins zkoumali míru odhadu osobnostních škál Big Five. Nejpřesněji hodnoceným osobnostním rysem se ukázala být extraverte, nejhůře se účastníkům výzkumu odhadovala přívětivost. John a Robins na základě výsledků svého výzkumu formulovali pět faktorů, na nichž je úspěšnost v odhadování osobnostních rysů z neverbálního projevu závislá: 1) povaha posuzovaného osobnostního rysu, 2) to, jak snadno lze příslušný rys vyzpozorovat, 3) společenská atraktivita příslušného rysu, 4) to, nakolik hodnotitel hodnoceného zná a 5) individuální rozdíly v posouditelnosti hodnocených subjektů (John a Robins, 1993). Jiné studie v souladu s těmito faktory uvádějí, že jsou obecně přesněji hodnoceny osobnostní rysy u expresivních a společenských jedinců (Ambady, Hallahan a Rosenthal, 1995; Colvin, 1993), a že se přesnost hodnocení zvyšuje, pokud mají hodnotitelé možnost delšího kontaktu s hodnocenými (Funder, Kolar a Blackman, 1995) či jsou to přímo jejich přátelé (Funder a Colvin, 1997).

Richard Lipa ve své studii z roku 1998 zkoumal míru, do jaké je možné z neverbálních projevů odhadnout extraverci, maskulinitu a femininitu. Účastníci výzkumu (34 mužů a 33 žen) nejprve vyplnili osobnostní inventář Big Five a dotazníky, které sloužily k vyhodnocení jejich maskulinity / femininity. S každým z účastníků byly následně pořízeny tři krátké videozáznamy, na kterých měli dotyční prezentovat fiktivní komerční produkt – jeden z produktů měl zdůrazňovat maskulinní vlastnosti (pánské holící potřeby), druhý vlastnosti femininní (dámská kosmetika), třetí produkt byl genderově neutrální (brýle). Šest hodnotitelů (tři muži a tři ženy) následně tyto videozáznamy shlédlo a ohodnotilo účastníky na škálách Big Five, maskulinity a femininity. V souladu s výsledky předchozích studií byla nejpřesněji hodnoceným rysem extraverte (87% správných odpovědí), v tomto případě také navíc

maskulinita/femininita (77%). Nejméně přesných odhadů bylo dosaženo u svědomitosti a přívětivosti (obojí 44%)² (Lippa, 1998).

Podobně zaměřený výzkum zopakoval Lippa v roce 2000 spolu s Joshuou K. Dietzem. Celkem 53 mužů a 56 žen hodnotilo 33 mužských subjektů na škálách extravertze, neuroticismu a maskulinity / femininity. Studie zkoumala nejen přesnost, s jakou účastníci odhadnou skutečné hodnoty uvedených rysů u hodnocených subjektů (příčemž „skutečnými“ hodnotami rozumíme výsledky osobnostních dotazníků), ale také tzv. konsenzuální přesnost, tedy míru, do jaké se budou hodnotitelé navzájem shodovat nezávisle na skutečných osobnostních profilech hodnocených jedinců. Ukázalo se, že konsenzuální přesnost je výrazně vyšší (koeficienty korelace 0,64 pro maskulinitu/femininitu, 0,42 pro extravertzi a 0,3 pro neuroticismus) než přesnost skutečná (maskulinita/femininita 0,18, extravertze 0,28, neuroticismus 0,17). Vyšší míra konsenzuální přesnosti naznačuje, že je hodnocení osobnostních rysů založeno na společných předpokladech, které však ne vždy odpovídají realitě – to platí obzvláště v případě maskulinity/femininity, kde je rozdíl mezi konsenzuálním a skutečným odhadem propastný (Lippa a Dietz, 2000).

V souvislosti s odhadem osobnostních rysů na základě neverbálních projevů vyvstává také otázka, čím je přesnost tohoto odhadu u lidí podmíněna. Jinými slovy: existuje konkrétní lidská schopnost odhadování charakteru podle neverbálního chování? Výzkumy v této oblasti například naznačují, že narcistické vnímání sebe sama je spojeno s nižší schopností správně posuzovat osobnost druhých (John a Robins, 1994). Podle Ambadyho, Hallahana a Rosenthala vykazují vyšší přesnost v odhadování charakterových rysů lidé, kteří jsou méně expresivní, méně společenští a mají nižší sebevědomí (Ambady, Hallahan a Rosenthal, 1995). Někteří autoři spojují přesnost odhadu osobnostních rysů s extravertzí (Akert a Panter, 1988; Funder a Harris, 1986), jiní však žádný takový vztah nezaznamenali (Riggio a Friedman, 1982).

Ve srovnávací analýze z roku 1997 hledali Davis a Kraus souvislost mezi tzv. „schopností empatie“ („empathic ability“) a celou řadou osobnostních rysů jedinců, kteří touto schopností

² Citovaná studie uvádí výsledky rozdělené podle jednotlivých videozáznamů (holící potřeby, kosmetika, brýle), u maskulinity/femininity navíc ještě podle pohlaví hodnocených subjektů. Pro účely této práce uvádím pouze celkové průměry všech účastníků výzkumu.

ve zvýšené míře disponují. „Schopností empatie“ zde přitom rozumíme schopnost správně odhadovat a posuzovat emoce, osobnostní rysy a vzájemné vztahy druhých lidí. Nejvýznamnějším faktorem, který pozitivně koreloval se schopností empatie, se ukázala být celková inteligence (koeficient korelace 0,23). Lidé s vyšší schopností empatie se dále podle autorů vyznačují komplexním náhledem na svět, nízkou mírou rigidity a dogmatismu, širokým rozhledem napříč obory, přizpůsobivostí, zodpovědností a snadným začleněním do společnosti (Davis a Kraus, 1997). Tyto charakteristiky by mohly odpovídat škálám otevřenost vůči zkušenosti, přívětivost a svědomitost z osobnostního inventáře NEO-PI-R, použitého ve výzkumné části této práce.

Osobnostními faktory, které ovlivňují přesnost odhadu charakterových rysů, se zabývali také Lippa a Dietz v již zmiňované studii z roku 2000. 109 účastníků výzkumu, kteří měli hodnotit osobnostní rysy 33 mužů na základě krátkých videozáznamů, bylo zároveň předem ohodnoceno na škálách Big Five a co do celkové inteligence. Potvrdilo se, že přesnost odhadu nejsilněji koreluje s inteligencí, a to jak u konsenzuální, tak u skutečné přesnosti. Statisticky významných hodnot dosáhla konkrétně korelace mezi inteligencí a konsenzuální přesností v odhadu maskulinity/femininity (koeficient korelace 0,26), konsenzuální přesností v odhadu extravertze (0,41) a skutečnou přesností v odhadu extravertze (0,34). Naopak na hodnocení neuroticismu nemá podle těchto výsledků inteligence žádný nebo jen zanedbatelný vliv. Vztah mezi osobnostními rysy a přesností odhadu byl prokázán pouze v případě otevřenosti vůči zkušenosti, která výrazně negativně korelovala s odhadem neuroticismu (koeficienty korelace: -0,36 u konsenzuální přesnosti, -0,30 u skutečné přesnosti). Závěry, jež uvádí výše citovaná studie Davise a Krause, byly tedy potvrzeny jen zčásti (Lippa a Dietz, 2000).

Z výše uvedených výzkumů vyplývá, že lze z neverbálních projevů jedince s poměrně vysokou mírou přesnosti odhadovat, nakolik je dotyčný extravertní či introvertní. Výsledky u ostatních osobnostních rysů, snad s výjimkou maskulinity/femininity, jsou sice v mnoha ohledech inspirativní, avšak o poznání méně přesvědčivé.

3. 2. Souvislost osobnostních rysů a tělesného postoje

Dostáváme se k otázce, která je pro tuto práci klíčová: lze z konkrétních postojových neverbálních projevů usuzovat na povahu člověka? Dokážeme definovat neverbální proměnné, na jejichž základě by bylo možné předpovídat určité osobnostní rysy? Následuje stručný přehled výzkumů, které se na tuto otázku pokoušely nalézt odpověď.

Ve své studii z roku 1974 jmenuje P. H. Waxer specifické neverbální projevy, jež se ve zvýšené míře vyskytují u depresivních jedinců. Lidé trpící depresemi mívají skloněnou hlavu, povadlé rty a nevykazují žádné pohyby rukou (Waxer, 1974). V rámci svého pozdějšího výzkumu pořizoval Waxer videozáznamy pacientů psychiatrické léčebny, a tyto videozáznamy následně přehrával skupině hodnotitelů. Ti měli ohodnotit každého pacienta podle úzkostnosti na škále od jedné do deseti. Waxer zároveň nechal pacienty vyplnit dotazník, který určoval míru úzkostnosti (State-Trait Anxiety Inventory). Kromě statisticky významné korelace mezi výsledky dotazníků a hodnocením pozorovatelů Waxer také zjistil, že nervóznější pacienti používají ve větší míře self-adaptory, jako je například hraní si s vlasy nebo upravování oděvu (Waxer, 1977). J. K. Argyle ve své práci z roku 1969 uvádí, že pacienti s vysokou mírou úzkostnosti mívají vyšší tělesné napětí, což ústí v neohrabané, křečovitě pohyby (Argyle, 1969).

Četné souvislosti mezi osobnostmi a specifickými neverbálními projevy uvádí A. Mehrabian ve své knize z roku 1981. Kupříkladu dominantní jedinci se často pohybují uvolněně a jejich postoj je charakteristický nenucenými projevy, jako je naklánění do stran a protáčení boků. Tuto uvolněnost spojuje Mehrabian s pocitem vyššího statutu – jedinci s vyšším statutem jsou svým okolím méně ohrožováni, a mohou si tedy dovolit se uvolnit, zatímco submisivnější jedinci setrvávají ve střehu a v napětí. Dominantní jedinci mají podle Mehrabiana tendenci se celkově více pohybovat. Mehrabian také uvádí, že lidé s vyšší mírou družnosti častěji kývají hlavou, gestikulují a naklánějí se dopředu (Mehrabian, 1981).

Velice specifické srovnání neverbálních proměnných a osobnostních rysů provedli v nedávné studii z roku 2003 Jacquelyn A. Levy a Marshall P. Duke. Celkem 36 účastníků se ve skupinách po pěti až šesti zúčastnilo řízené pohybové improvizace. V průběhu této improvizace byli postupně vyzýváni, aby procítili a pohybem vyjádřili řadu emočních rozpoložení (např.

„rozčilený“, „překvapený“, „paranoidní“, „svěží“). Účastníci měli na oděvu připevněna identifikační čísla a jejich pohyby byly snímány na kameru za účelem pozdější analýzy. Po skončení pohybové improvizace vyplnili účastníci výzkumu dotazníky, hodnotící úzkostlivost (State-Trait Anxiety Scale), depresivitu (Depression Inventory II) a řadu dílčích osobnostních rysů (Adjective Check List).

Zaznamenané pohyby byly následně zkoumány pomocí tzv. Labanovy pohybové analýzy (Laban Movement Analysis, dále jen LMA), která se používá v taneční branži při hodnocení výkonu tanečníků. LMA redukuje pohyb na čtyři základní komponenty: tělo (Body), úsilí (Effort), tvar (Shape) a prostor (Space). Tělo představuje médium, prostřednictvím kterého se pohyb odehrává, úsilí vyjadřuje dynamické, kvalitativní proměnné pohybu, tvar vyjadřuje změny vzájemných poloh a vztahů částí těla během pohybu (tedy to, jak se tělo při pohybu v prostoru „tvaruje“), a konečně prostor je vyjádřen třemi osami – horizontální, vertikální a sagitální.

Porovnání osobnostních dat s proměnnými LMA přinesla množství zajímavých výsledků. Vzhledem ke zřetelnému rozdílu v průměrných hodnotách mezi pohlavími byly výsledky počítány zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy. Následuje výčet charakteristických pohybových znaků pro jednotlivé osobnostní rysy:

Depresivnost – Ze statistického porovnání dat vyplynulo, že se depresivní muži pohybují méně, mátožněji a bez jasného směřování (autoři přirovnávají tento způsob pohybu k bloudění v mlze). Také depresivní ženy se pohybují letargicky, dlouho zůstávají stát na místě, jejich pohyb postrádá jasný cíl a jen zřídka mění zaměření už tak velice nepatrného úsilí, jež do pohybů vkládají. Na pozorovatele může taková žena působit, téměř jako by se pohybovala proti své vůli.

Úzkostnost – Muži s vyšší mírou úzkostnosti mají větší tendenci k uzavřeným gestům a pohybům – častěji si dávají ruce do kapes, krčí ramena, svěšují hlavu nebo překřížují paže před tělem. Pohybový profil úzkostlivých mužů také obsahuje více self-adaptorů, jako je okusování nehtů, dotýkání se vlastní tváře a upravování vlasů nebo oděvu. To odpovídá výsledkům dříve zmiňované Waxerovy studie (Waxer, 1977). Na rozdíl od mužů se u žen příliš nelišily pohyby charakteristické pro úzkostnost od pohybů, které souvisely

s depresivitou. Autoři výzkumu tuto skutečnost vysvětlují vysokou korelací mezi depresivitou a úzkostností v celém zkoumaném vzorku.

Potřeba úspěchu – Muži s vysokou potřebou úspěchu mají nižší tendenci zaujímat uzavřené postoje a používat uzavřená gesta. Chovají se tedy defacto opačně, než muži s vysokou mírou úzkostnosti – pohybují se uvolněně, sebevědomě, s napřímenou hlavou a rovnými rameny. U žen nebyla prokázána žádná souvislost mezi potřebou úspěchu a charakteristickým stylem pohybu.

Družnost – Muži s vyššími hodnotami družnosti se pohybují více přímo a cíleně. Tito muži jsou aktivnější v prozkoumávání okolí a jeví vyšší tendenci přibližovat se k jiným lidem. Ženy s vysokou mírou družnosti se pohybují prudčeji, dávají do svých pohybů větší sílu a častěji střídají různé pohyby. Jejich pohyby jsou sebevědomější, nepůsobí tak jemně a mírně jako u jiných žen.

Dominance – Pohyby dominantních mužů se do značné míry podobají pohybům mužů s vysokou potřebou úspěchu. Tito muži směřují své pohyby více ven než dovnitř, pohybují se sebevědomě a více zasahují do prostoru. Na rozdíl od úzkostných mužů mají také mnohem nižší tendenci používat self-adaptory (kousání nehtů, upravování oděvu, pohrávání si s vlasy apod.). Zajímavé je, že dominantní ženy měly naopak nižší tendenci používat otevřené postoje a pohyby.

Exhibice – Pohyby mužů i žen s vysokou potřebou exhibice se velmi podobají pohybům charakteristickým pro dominantní ženy a muže. Tento výsledek je pochopitelný vzhledem k tomu, že osobnostní rysy exhibicionismu a dominance spolu v případě mužů i žen výrazně korelovaly (Duke a Levy, 2003).

3. 2. 1. Dominance, vůdcovství a moc

Četné výzkumy jsou věnovány neverbálním projevům dominance, moci a vysokého postavení. Některé studie prokázaly, že dominantnější jedinci mají větší tendenci zaujímat otevřené postoje (Aries, Gold a Weigel, 1983; Henley, 1977; Mehrabian, 1972). Otázkou

zůstává, zda je otevřený postoj skutečně výrazem dominance, nebo jen reflektuje uvolněnost, která je průvodním jevem dominantního postavení.

Souvislost neverbálních projevů a osobnostních rysů podrobně zkoumala Elizabeth Cashdanová. Ve své studii se pokoušela zjistit, jaké neverbální projevy jsou charakteristické pro jedince s vysokou mocí (neústupnost a vůdcovství) a sociometrickým statutem (oblíbenost a známost) ve skupině³. Výzkumu se zúčastnilo celkem 79 studentů, z toho 50 žen a 29 mužů. Ti byli rozděleni na 7 desetičlenných a jednu devítičlennou skupinu, jejichž příslušníci žili po dobu jednoho semestru společně na kolejích a zaznamenávali chování svých spolubydlících. V každé skupině byli vždy pouze studenti stejného pohlaví. Samotné pozorování neverbálního chování proběhlo během skupinových diskusí, jichž se studenti zúčastnili uprostřed semestru. Každý ze studentů se zúčastnil celkem dvou diskusí – jedné v rámci vlastní skupiny a druhé ve smíšené skupině, kde byli přítomni i zástupci opačného pohlaví. Diskuse se skládala z 5 minut neformální konverzace a 10 minut diskuse o předloženém dilematu.

Videozáznamy těchto diskusí byly posléze shlednuty dvěma asistenty výzkumu, kteří zaznamenávali neverbální projevy u jednotlivých účastníků. Pozorovány byly následující neverbální projevy:

Pozice rukou

Uzavřená	a) obě paže se dotýkají těla b) ruce se vzájemně dotýkají a paže nespočívá na židli
Uvolněná	obě paže podél těla nebo na opěradle židle, ruce se vzájemně nedotýkají, paže se nedotýkají těla
Otevřená	obě paže se natahují přes židli, za hlavu nebo za tělo, případně spočívají na opěradle židle

³ Příslušná studie je z velké části věnuje také roli úsměvu a řečových projevů v neverbální komunikaci. Zde se zaměřím pouze na ty aspekty výzkumu, které úžeji souvisí s tématem této práce.

Pozice nohou

- Otevřená a) od sebe (na vzdálenost více než 3 palce)
 b) natažené, rovné v kolenou

Na konci semestru studenti ohodnotili své spolubydlící podle známosti, vůdcovství, neústupnosti, starostlivosti, oblíbenosti u členů opačného pohlaví (tato kategorie nebyla nakonec ve vyhodnocení použita) a oblíbenosti u členů stejného pohlaví. Každý účastník výzkumu tak byl ohodnocen devíti dalšími účastníky. V rámci těchto skupin hodnotitelů se také určovala shoda v hodnocení jednotlivých atributů – obecně nejvyšší byla shoda v hodnocení popularity, vůdcovství a neústupnosti, o něco nižší shody dosáhli hodnotitelé při posuzování starostlivosti. Na míře známosti jednotlivých účastníků se výrazně shodovaly spíše mužské skupiny.

Výsledky výzkumu ukázaly, že mezi sebou v mužských i ženských skupinách korelují hodnoty neústupnosti s vůdcovstvím a hodnoty oblíbenosti a známosti. Obecně ženy častěji seděly s nohama u sebe a pažemi blízko těla. Pokud jde o provázanost konkrétních posturálních proměnných s mocí a sociometrickým statutem, byly statisticky významné míry korelace prokázány pouze u žen. Hodnoty u mužů sice nebyly statisticky signifikantní, jejich rozložení však naznačuje, že by zde mohly fungovat podobné mechanismy, jako ve skupinách žen, pouze méně výrazně.

Ženy, jimž byla spolubydlícími přisuzována vysoká míra moci, měly celkově mnohem vyšší tendenci stavět se do otevřených postojů a odtahovat paže od těla. Častěji měly také nohy v otevřené pozici, avšak pouze při diskusích ve smíšených skupinách. Podobně ženy s vysokou hodnotou samostatně hodnocené neústupnosti měly častěji široce rozpažené paže a mnohem méně se u nich vyskytovaly paže v uzavřené pozici. I ženy s vysokou hodnotou vůdcovství dávaly častěji paže daleko od těla. Souvislost neverbálních projevů a sociometrického statutu nebyla zjištěna (Cashdan, 1998).

Výzkum Dany Carneyové, Judith Hallové a Lavonie LeBauové z roku 2005 přistoupil k problematice z jiné strany – účelem zde bylo zjistit, jaké neverbální projevy lidé *očekávají* u jedinců s vysokou mírou společenské moci. Moc zde byla definována jak jako osobnostní rys, tak jako společenské postavení. Výzkum sestával ze dvou částí:

V první části bylo 124 účastníků výzkumu (50 mužů a 74 žen) požádáno, aby si představili jednu z následujících dvojic aktérů: žena s nízkou mocí / muž s nízkou mocí, žena s nízkou mocí / žena s vysokou mocí, žena s nízkou mocí / muž s vysokou mocí, muž s nízkou mocí / žena s vysokou mocí, muž s nízkou mocí / muž s vysokou mocí a žena s vysokou mocí / muž s vysokou mocí. K lepší vizualizaci situace jim posloužil krátký popisný text, ve kterém byl zároveň srozumitelně definován pojem moci, a navíc dostali za úkol sami krátce popsat interakci mezi imaginárními aktéry. Účastníci výzkumu měli následně ohodnotit každého z imaginárních aktérů podle celkem sedmdesáti faktorů neverbálního chování, které byly rozděleny do devíti kategorií: odkrytí, vzdálenost, výraz obličeje, ruce a paže, hlava, nohy a chodidla, postoj, vlastnosti chování a vokální projevy.

Ve druhé části výzkumu byl použit obdobný postup, imaginární aktéři se však tentokrát nelišili. Účastníci výzkumu (pro tuto část 49 žen a 32 mužů) si tedy vždy měli představit dvě ženy s vysokou mocí, dva muže s nízkou mocí apod. a tyto následně ohodnotit co do projevů neverbálního chování. Jelikož byli imaginární aktéři totožní, bylo ke každé dvojici vyžadováno jen jedno hodnocení.

Statisticky významných výsledků bylo dosaženo u 35 z celkových 70 hodnocených neverbálních projevů. Na jejich základě si lze udělat orientační představu o projevech, jež jsou běžně očekávány u dominantních jedinců. Následuje jejich stručný výčet, řazený podle kategorií:

Detekce

- nevěnuje druhému pozornost

Vzdálenost

- zahajuje potřesení rukou
- podniká neverbální „výpady“
- dotýká se druhého
- udržuje si malou vzdálenost od druhého

Obličej a výrazy tváře

- Projevuje znechucení
- Je zdatný v mimickém projevu
- Projevuje vztek
- Hledí nazlobeně
- Udržuje vzájemný pohled z očí do očí
- Dlouho udrží upřený pohled
- Dívá se na druhého, zatímco hovoří
- Neprojevuje strach
- Neprojevuje smutek

Ruce a paže

- Gestikuluje
- Nedotýká se vlastních rukou, hlavy nebo tváře

Hlava

- Drží hlavu zdviženou
- Natáčí hlavu směrem k druhému
- Potřásá hlavou

Postoj

- Stojí vzpřímeně
- Naklání se směrem k druhému
- Udržuje otevřený postoj
- Natáčí tělo směrem k druhému

Vlastnosti chování

- Používá sebevědomé výrazy
- Používá široká gesta
- Jedná živě
- Při uvítání se chová důvěrně

Vokální projevy

- Úspěšně přerušuje
- Mluví nepřerušovaně
- Nepoužívá hezitační zvuky typu ehm, hm
- Mluví plynule
- Nekoktá, nemluví lámaně nebo kostrbatě

Neverbální chování, které lidé očekávají od dominantních jedinců, se tedy do značné míry shoduje s jejich skutečnými neverbálními projevy, jak je ve výše citované studii popsali Duke a Levy (Duke a Levy, 2003). Pro tuto práci jsou z uvedeného výčtu směrodatné především kategorie „Hlava“, „Ruce a paže“ a „Postoj“ – ukazují, že se u dominantních jedinců očekává postoj vzpřímený a otevřený (Carney, Hall a LeBau, 2005).

3. 2. 2. Maskulinita, femininita a extraverze

V této práci již byla zmíněna studie Richarda Lippy z roku 1998, v níž se zabýval souvislostí neverbálních projevů s maskulinitou/femininitou a extraverzí. Kromě přesnosti odhadu těchto osobnostních rysů se Lippa pokoušel identifikovat také konkrétní neverbální projevy, jež se k nim vztahují. Ke kategorizaci neverbálních projevů byl použit hodnotící systém, který vyvinul P. E. Gallagher v roce 1992 – ten bere v potaz jak specifické aspekty řeči a gest (např. „vysoký hlas“, „lokty daleko od těla“, „ochablá zápěstí“), tak obecné hodnocení expresivního stylu („škubavý / plynulý“, „letargický / živý“, „stažený / expanzivní“). Lippa následně spočetl korelace mezi jednotlivými neverbálními projevy, skutečnými osobnostními rysy subjektů a osobnostními rysy, jež byly účastníkům výzkumu přisuzovány hodnotiteli (viz. str. 13 této práce, kde je příslušná Lippova studie popsána).

Výsledky srovnání s odhadovanými osobnostními rysy prokázaly signifikantní souvislost mezi extraverzí účastníků a mnoha neverbálními projevy u obou pohlaví. Jedinci, kteří byli posuzováni jako extravertní, měli hlasitější a sytější hlas, mluvili rytmičtěji a lépe vyslovovali, používali rychlá, energická a široká gesta a gestikulovali častěji, ruce a lokty dávali často od těla, usmívali se a často měnili výrazy tváře. Jejich celkový styl projevu byl hodnocen jako expresivní, živý a expanzivní. Pro výzkumnou část této práce je významné, že nebyla nalezena žádná korelace mezi způsobem zatěžování a vzdáleností nohou a osobnostním profilem. V případě maskulinity a femininity byly výsledky výraznější u mužů. Posuzovaná maskulinita / femininita u mužů i žen souvisela s výškou a poškozením hlasu a

s ochablostí zápěstí. U mužů byla navíc určující také šířka gest, používání celého těla při gestikulaci a míra, do jaké byly nohy vzdáleny od sebe. Maskulinní muži byli popisováni jako málo expresivní a strnulí. Fakt, že bylo více korelací mezi maskulinitou/femininitou a neverbálními projevy nalezeno u mužů, lze vysvětlit tím, že u žen maskulinita/femininita výrazně korelovala s atraktivitou. Je tedy možné, že u mužů byla jejich maskulinita/femininita posuzována více na základě neverbálních projevů, zatímco u žen spíše záleželo na jejich atraktivitě a vzhledu.

Také ze srovnání skutečných osobnostních rysů s neverbálními projevy vyplynulo nejvíce korelací s extravertí, a to především u žen. Muži i ženy s vysokou mírou extraverte byli hodnoceni jako expresivní, živí a expanzivní. Je poněkud překvapivé, že jen málo neverbálních prvků, jež korelovaly s extravertí, je společných pro muže i pro ženy. Signifikantně korelovala s extravertí u obou pohlaví pouze rychlá mluva (p u mužů i u žen $< 0,01$), o něco méně pak hlasitý hlas (p u mužů $< 0,12$, p u žen $< 0,01$), energická gesta (p u mužů $< 0,12$, p u žen $< 0,01$) a ruce daleko od těla (p u mužů $< 0,05$, p u žen $< 0,12$). U žen navíc vykázaly signifikantní míru korelace sytý hlas, široká gesta, častá gesta, používání celého těla při gestikulaci a absence svěšování hlavy, o něco méně významně ($p < 0,12$) s extravertí korelovalo naklánění trupu a negativně plynulá gesta. U mužů byla prokázána výrazná souvislost s extravertí u rytmické řeči a o něco slabší souvislost u rychlých gest ($p < 0,12$). Negativně s mužskou extravertí koreloval neměnný výraz tváře ($p < 0,12$), ještě signifikantnější ($p < 0,05$) negativní korelace pak byla zjištěna u změn výšky a tónu hlasu, která přitom u žen korelovala s extravertí pozitivně, ačkoli ne příliš signifikantně ($p < 0,12$). Souvislost extraverte s neverbálními projevy, které jsou zkoumány i ve výzkumné části této práce, tedy se zatěžováním a vzdáleností obou nohou, nebyla ani v tomto případě nalezena.

Korelace mezi neverbálními projevy a maskulinitou/femininitou byly i tentokrát četnější u mužů. Výsledky u mužů a u žen jsou navíc v jistém kontrastu. Zatímco maskulinní muži byli hodnoceni jako málo expresivní, málo živí a poněkud stažení, ženy s vysokou hodnotou maskulinity jevíly naopak mírnou tendenci k opačným neverbálním projevům – působily živě, expresivně a expanzivně.

Lippova studie představuje dostatečně věrohodný a konkrétní model neverbálního chování, jež je charakteristické pro extraverty. Byly nalezeny specifické neverbální projevy, které do velké míry souvisí jak s lidským odhadem, tak s naměřenými hodnotami extraverte. Bohužel

se velice malá část těchto projevů týká nehybného tělesného postoje. Významné pro tuto práci nicméně je, že i zde byla potvrzena role extravertze jako osobnostního rysu, který lze poměrně snadno a prokazatelně pozorovat z neverbálních projevů člověka (Lippa, 1998).

3. 3. Tělesný postoj – příčina nebo důsledek?

Údaje uvedené v této práci dosud prezentovaly neverbální projevy jako pouhé médium, které může v některých případech sloužit k rozklíčování osobnostních rysů. Citovanými studiemi prostupuje nevyslovený předpoklad, že je to naše osobnost, co zapříčiňuje sklony k určitým neverbálním projevům, a nikoli naopak. Existují však také výzkumy, které naznačují opačný směr závislosti, tedy že určité neverbální projevy mohou v některých případech ovlivňovat naše emoce, osobnostní rysy a přístup k problémům.

Studie z roku 1980 například ukazuje, že motorické pohyby mohou ovlivňovat subjektivní přesvědčování. Účastníci výzkumu byli požádáni, aby během poslechu zvukového záznamu buď kývali, nebo vrtěli hlavou. Ti, kteří kývali, jevíli posléze vyšší tendenci souhlasit s obsahem záznamu, než ti, kteří vrtěli hlavou. Vertikální pohyb hlavou tedy zjevně posiluje subjektivní souhlas (Wells a Petty, 1980). Tento výsledek byl potvrzen také dalším výzkumem, v němž byli účastníci k příslušným pohybům hlavou vedeni důmyslnější metodou. Na obrazovku jim byla promítána fotografie produktu, který měli hodnotit. Tato fotografie se pohybovala buď ve vodorovném, nebo ve svislém směru, a účastníci tedy museli „kývat“ nebo „vrtět“ hlavou, aby ji mohli sledovat. Produkty, které se pohybovaly svisle, byly hodnoceny pozitivněji než produkty, které se pohybovaly vodorovně (Förster, 2004).

Značná pozornost výzkumníků byla věnována vlivu ohýbání a natahování paží. V roce 1993 uskutečnili J. T. Cacioppo, J. R. Priester a G. G. Berntson sérii výzkumů, aby zjistili, zda má pohyb paží vliv na tvorbu osobních přístupů. Účastníci výzkumu byli požádáni, aby rukama tlačili na stolní desku buď shora, nebo zespodu. Ukázalo se, že pohyb paží k tělu / od těla skutečně ovlivňuje hodnocení neutrálních stimulů. Autoři interpretují tento výsledek na základě teorie učení – za léta zkušeností mají lidé zafixováno, že je pohyb rukou směrem k sobě spojen s přijímáním žádaných podnětů, a pohyb rukou od těla naopak s odmítáním podnětů nežádaných (Cacioppo, Priester a Berntson, 1993).

Vliv ohýbání / natahování rukou dále prokázali Chen a Bargh. V rámci jejich výzkumu z roku 1999 byli účastníci požádáni, aby reagovali na pozitivní a negativní výrazy zatažením za páku směrem od sebe. Ukázalo se, že účastníci reagují rychleji na negativně zabarvená slova – když však byli následně požádáni, aby táhli za páku směrem k sobě, reagovali naopak rychleji na výrazy s pozitivním významem (Chen a Bargh, 1999).

V roce 1982 provedli J. H. Riskind a C. C. Gotay sérii čtyř výzkumů, jejichž cílem bylo zjistit, zda mohou mít změny v tělesném postoji vliv na motivaci či emoce jedince. Výsledky prvních dvou výzkumů shodně ukázaly, že lidé, kteří měli dočasně stát ve shrbeném, depresivním postoji, později při plnění zadaných úkolů propadali beznaději rychleji než ti, kteří měli stát v otevřeném, vzpřímeném postoji. Čtvrtá ze sérií následně ukázala, že účastníci výzkumu, kteří měli stát v pokrčeném, ustrašeném postoji, podle vlastních slov vnímali větší míru stresu než ti, kteří měli stát uvolněně. Tělesný postoj je tedy zjevně jedním z vjemů, které mohou ovlivňovat emoční zkušenost a chování (Riskind a Gotay, 1982).

Také nedávný výzkum Rona Friedmana a Andrewa J. Elliota zjišťoval vliv prvků neverbálního postoje na motivaci jedince. Účastníci výzkumu měli sedět buď s rukama založenýma na prsou, nebo položenýma na stehnech. Následně dostali za úkol vyluštit sérii anagramů, z nichž první dva byly poměrně snadné a poslední neměl řešení. Polohu rukou směli změnit pouze tehdy, když chtěli obrátit list nebo zaznamenat odpověď, a pak opět vrátit ruce do původní polohy. Výzkumníci měřili čas, který účastníci řešením anagramů strávili. Ukázalo se, že účastníci s rukama založenýma na prsou vydrželi u neřešitelného úkolu déle, než účastníci s rukama na stehnech. V navazujícím experimentu se vše zopakovalo, žádný z anagramů však tentokrát nebyl neřešitelný. Účelem bylo zjistit, zda poloha rukou ovlivňuje kromě vytrvalosti také úspěšnost v řešení úkolů. Také tato hypotéza byla potvrzena – účastníci, kteří měli během experimentu založené ruce, nejenže prokázali větší vytrvalost, ale byli také schopni správně vyluštit více anagramů (Friedman a Elliot, 2007).

Uvedené studie ukazují, že vazba mezi osobnostními rysy, motivací a postojem nemusí být vždy jednosměrná. Určité neverbální projevy jsou zřejmě na zkušenostní bázi propojeny s konkrétními pocity, přístupy a způsoby chování natolik, že je mohou zpětně evokovat. Výzkumy Riskinda s Gotayem a Friedmana s Elliotem se navíc zabývají neverbálními rysy,

ktelé budou dále zkoumány i v této práci, a poskytují proto důležité informace o možných souvislostech konkrétních posturálních prvků s osobností člověka.

4. CÍL PRÁCE

Cílem této práce je nalézt souvislost mezi konkrétními prvky tělesného postoje a osobnostním profilem člověka. Výzkum čerpá z předchozích studií, při kterých bylo zjištěno, že lze z postoje s vyšší než náhodnou mírou přesnosti usuzovat na osobnostní rysy jedince (Lippa a Dietz, 2000; Lippa, 1998; Ambady, Hallahan a Rosenthal, 1995; Ambady a Rosenthal, 1993; Borkenau a Liebler, 1992; Watson, 1989). Další studie poukázaly na souvislost konkrétních prvků tělesného postoje s osobností (Carney, Hall a LeBau, 2005; Duke a Levy, 2003; Cashdan, 1998; Aries, Gold a Weigel, 1983; Henley, 1977; Mehrabian, 1972; Mehrabian, 1981), pro tuto práci je pak významný především vztah postoje s extravertí (Lippa, 1998).

V souladu s uvedenými zdroji jsme předpokládali nejvýraznější souvislost tělesného postoje s extravertí, testováno však bylo všech pět hlavních škál osobnostního dotazníku NEO-PI-R a ve vybraných případech také všech 30 subškál téhož dotazníku (viz. dále).

5. MATERIÁL A METODY

5. 1. Soubor osob

Výzkumu se zúčastnilo 93 osob, z toho 46 mužů a 47 žen, ve věku 21 – 35 let. Jednalo se o páry, které se souběžně účastnily výzkumného projektu „Změny sexuálního chování stálých partnerů v průběhu menstruačního cyklu“, prováděného na katedře antropologie FHS UK. V souboru osob byli zastoupeni absolventi následujících stupňů vzdělání: vyučený s maturitou (1 účastník), střední všeobecné vzdělání s maturitou nebo střední odborná škola v méně náročných oborech (35 účastníků), střední odborná škola v náročných (např. technických) oborech, nástavbové studium nebo vyšší odborná škola (18 účastníků), vysoká škola (28 účastníků). 11 účastníků neuvvedlo stupeň dosaženého vzdělání.

5. 2. NEO osobnostní inventář

Ve výzkumu byl použit český překlad revidované verze NEO Personality Inventory (NEO-PI-R), vícedimenzionálního osobnostního inventáře Costy a McCrae (1992). Inventář zjišťuje pět obecných a široce pojatých dimenzí osobnosti – *neuroticismus* (N), *extraverzi* (E), *otevřenost vůči zkušenosti* (O), *přívětivost* (P), a *svědomitost* (S) reprezentovaných 30 dílčími charakteristikami – subškálami (6 pro každou z pěti dimenzí). Jednotlivé subškály obsahují 8 položek, 48 položek je určeno pro měření každé škály, celkem inventář obsahuje 240 položek. NEO osobnostní inventář lze použít pro dva duhy posouzení – pro sebeposouzení (forma S) a posouzení jiného (forma J). Pro účely této práce byla použita pouze varianta S, tedy sebeposouzení každého z účastníků. Na položky dotazníku odpovídali účastníci na pětibodové škále *vůbec nevystihuje* – *spíše nevystihuje* – *neutrální* – *spíše vystihuje* – *úplně vystihuje*. Následuje stručný popis jednotlivých dimenzí inventáře NEO-PI-R:

5. 2. 1. Neuroticismus

Škála zjišťuje individuální rozdíly v emocionální stabilitě a emocionální labilitě, to, jak jsou prožívány negativní emoce jako např. strach, sklíčenost nebo rozpaky. Vysoký skóre na škále neuroticismu nelze zaměňovat za psychiatrickou kategorii nebo diagnózu.

Lidé, kteří dosahují vysokého skóre neuroticismu, bývají popisováni následujícími adjektivy: psychicky nevyrovnaný, neklidný, labilní, nervózní, náladový, úzkostný, neodolný vůči stresu, rozrušitelný, se sebou nespokojený, vznětlivý, plný obav, vztahovačný, zlostný, prudký, prchlivý, nejistý, impulzivní, napjatý.

Emocionálně stabilní jedince vystihují tato adjektiva: psychicky vyrovnaný, klidný, uvolněný, stabilní, neúzkostný, odolný vůči stresu, nerozrušitelný, se sebou spokojený, bezstarostný.

Subškály neuroticismu: úzkostnost, hněvivost-hostilita, depresivnost, rozpačitost, impulsivnost, zranitelnost.

5. 2. 2. Extraverze

Extraverze zahrnuje velkou škálu individuálních odlišností a stala se součástí mnoha osobnostních dotazníků a inventářů.

Lidé s vysokým skórem na škále extraverze bývají charakterizováni následujícími adjektivy: družný, společenský, průbojný, smělý, povídavý, sdílný, prosazující se, energický, aktivní, bezprostřední, rázný, nenucený, dravý, rychlý, neostýchavý, optimistický

Osoby s nízkým skórem extraverze lze popsat následujícími adjektivy: samotářský, nespolečenský, neprůbojný, nesmělý, málomluvný, tichý, zdrženlivý, bez energie, uzavřený, plachý, ostýchavý, nedružný, pasivní, stydlivý, nevýbušný, nesdílný, vážný, neaktivní, nepřístupný, nedynamický, nespontánní, rezervovaný, váhavý, pesimistický, nenáruživý

Subškály extraverze: vřelost, družnost, asertivita, aktivnost, vyhledávání vzrušení, pozitivní emoce

5. 2. 3. Otevřenost vůči zkušenosti

Tato škála postihuje míru zaujetí pro nové zkušenosti, prožitky a dojmy.

Lidé s vysokým skórem v této škále lze popsat slovy: otevřený novému, tvořivý, originální, obrazotvorný, zvědavý, vnímavý, přemýšlivý, zajímavící se o umění, citlivý, liberální, nezávislý.

Osoby dosahující nízkého skóru otevřenosti vůči zkušenosti bývají popisovány následovně: uzavřený novému, věcný, realistický, konvenční, neobrazotvorný, nezvědavý, nevnímavý, nepřemýšlivý, nezajímající se o umění, necitlivý.

Subškály otevřenosti vůči zkušenosti: fantazie, estetické prožívání, prožívání, novátorské činnosti, ideje, hodnoty

5. 2. 4. Přívětivost

Stejně jako extraverte charakterizuje také přívětivost interpersonální chování. Charakteristiky tvořící pozitivní pól této dimenze jsou sociálně žádoucí a vyjadřují mimo jiné schopnost spolupráce s druhými.

Osoby s vysokým skórem přívětivosti lze popsat slovy: dobrosrdečný, přívětivý, snášenlivý, zdvořilý, laskavý, soucitný, skromný, charakterní, tolerantní, neagresivní, upřímný, smířlivý, dobromyslný, nesobecký, poddajný, vstřícný, důvěřivý, taktní, čestný, přizpůsobivý, obětavý, tvárný.

Lidé s nízkým skórem přívětivosti bývají popisováni adjektivy: necitelný, nepřívětivý, nesnášenlivý, nezdvořilý, nelaskavý, nemilosrdný, domýšlivý, bezcharakterní, netolerantní, agresivní, neupřímný, útočný, panovačný, pomstychtivý, rozpínavý, despotický, autoritářský, drsný, svárlivý, bezcitný, konfliktní, neústupný, egoistický, vzdorovitý, tvrdošijný, sobecký, škodolibý, samolibý, zákeřný, uštěpačný, egocentrický, chladnokrevný, zištný, nepoddajný, podezřivý.

Subškály přívětivosti: důvěra, upřímnost, altruismus, poddajnost, skromnost, jemnocit

5. 2. 5. Svědomitost

V různých teoriích osobnosti, zejména psychodynamických, hraje důležitou roli koncept kontroly podnětů. V průběhu vývoje se většina jedinců učí ovládat svá přání a touhy. Neschopnost zvládat podněty a pokušení je v NEO modelu indikátorem neuroticismu (subškála N5 – impulzivnost). Navíc existuje další druh sebekontroly vztahující se k aktivnímu procesu plánování, organizování a realizace úkolů. Individuální odlišnosti v těchto charakteristikách jsou podstatou dimenze svědomitost.

Lidé s vysokou svědomitostí lze popsat slovy: pečlivý, svědomitý, pilný, vytrvalý, důkladný, spolehlivý, systematický, cílevědomý, pracovitý, důsledný, pořádný, zodpovědný, rozhodný, usilovný, produktivní, akorátní, dochvilný, precizní, houževnatý, snaživý, čínorodý, výkonný, ctižádostivý, puntičkářský.

Osoby s nízkým skórem svědomitosti bývají popisovány těmito adjektivy: nepečlivý, nesvědomitý, líný, nevytrvalý, chaotický, nespolehlivý, nesystematický, bezcílný, nedůsledný, nepořádný, nezodpovědný, nepozorný, laxní, unáhlený, zbrklý, nevýkonný, neproduktivní, ukvapený.

Subškály svědomitosti: způsobilost, pořádkumilovnost, zodpovědnost, cílevědomost, disciplinovanost

(Hřebíčková, 2004)

5. 3. Fotografie

Účastníci výzkumu byli fotografováni jednotlivě v rámci souběžně probíhajícího výzkumného projektu „Změny sexuálního chování stálých partnerů v průběhu menstruačního cyklu“, prováděného na katedře antropologie FHS UK. Jednalo se vždy o fotografie celého těla. Aby byl omezen vliv oblečení na celkový dojem z postoje, oblékl si každý z účastníků před

fotografováním jednobarevné černé triko s dlouhým rukávem. Následně byl každý vyfotografován ve třech typech postojů:

Bez instrukcí nebylo nijak specifikováno, jak má účastník stát.

Uvolněně účastníkovi bylo řečeno, aby zaujal co nejpohodlnější postoj („jako když čeká na autobus“).

Správně účastník se měl postavit tak, jak se domnívá, že by se mělo stát správně.

Každý z účastníků byl vyfotografován ze tří úhlů: zepředu, otočený o 45° doprava a otočený o 135° doprava. V počítačovém programu byly na všech fotografiích zakryty obličej účastníků výzkumu (viz. také obrazová příloha této práce).

5. 4. Kategorizace postojů

Pro účely tohoto výzkumu byly použity pouze fotografie uvolněných postojů, neboť se tyto postoje jeví jako nejvíce různorodé a rozlišitelné. Jednotlivé postoje byly rozčleněny do kategorií – tyto kategorie byly zvoleny tak, aby co nejlépe vyjadřovaly zřetelné odlišnosti ve způsobu držení těla účastníků výzkumu. Bylo nutné, aby zvolené posturální proměnné odrážely následující obecné vlastnosti postojů:

Otevřenost / uzavřenost postoje – Množství studií, citovaných v této práci, zdůrazňuje význam otevřeného postoje v hodnocení emočních a osobnostních rysů jedince. Bylo potvrzeno, že otevřený postoj může být spojen s dominancí (Aries, Gold a Weigel, 1983; Henley, 1977; Mehrabian, 1972; Carney, Hall a LeBeau, 2005; Friedman a Elliot, 2007), mírou moci v kolektivu (Cashdan, 1998) a také s exhibicí a potřebou úspěchu, zatímco postoj uzavřený může indikovat úzkostnost (Duke a Levy, 2003; Riskind a Gotay, 1982). Poloha rukou, podle níž je otevřenost postoje často hodnocena, se z velké části projevuje při gestikulaci. Jelikož měli účastníci pouze uvolněně stát, a nikoli komunikovat nebo znázorňovat emoce, jako tomu bylo ve většině uváděných studií, nebyla poloha rukou z hlediska otevřenosti/uzavřenosti postoje příliš vypovídající. Z variant umístění rukou, jež se

na fotografiích vyskytly, byly „nejotevřenějšími“ ruce volně spuštěné podél těla a ruce opřené v bok – všechny ostatní pozice (ruce spojené před tělem, ruce za zády, ruce založené na prsou, ruce v kapsách) by bylo nutné považovat spíše za uzavřené. Nejvýmluvnějším indikátorem otevřenosti / uzavřenosti postoje (a s tím spojeným zabíráním prostoru) se v případě statických fotografií uvolněných postojů ukázala být šířka rozkročení nohou a směřování špiček chodidel. Těmto kategoriím byla proto věnována zvýšená pozornost.

Uvolněnost / strnulost postoje – Také strnulost či uvolněnost postoje byla v předchozích studiích uváděna jako významný indikátor emočních stavů a osobnostních rysů jedince. Význam této kategorie se v mnohém podobá významu otevřeného/uzavřeného postoje - uvolněný postoj je spojován s dominancí, potřebou úspěchu a potřebou exhibice, zatímco postoj strnulý indikuje úzkostnost (Riskind a Gotay, 1982; Mehrabian, 1981; Duke a Levy, 2003). V případě statických postojů se nejvýraznějším indikátorem uvolněnosti jevila být asymetričnost postoje. Mezi sledované posturální proměnné bylo tedy zařazeno vychýlení ramen a hlavy, vychýlení boků bylo vyjádřeno celkovým přenášením váhy (viz. dále).

Nejvíce posturálních rysů bylo možno vyčíst z fotografií, na kterých byl subjekt zabírán zepředu. Zbylé dva úhly pohledu byly často zkreslující a bylo obtížné na jejich základě jednoznačně odlišit jednotlivé znaky postoje. Do výzkumu tedy byly zahrnuty pouze ty proměnné, jež lze vyčíst při frontálním pohledu (vyřazen tak byl například sklon páteře), zbylé dva úhly záběru posloužily při kategorizaci pouze jako doplňková vodítka. Tato volba nachází oporu v Coulsonově výzkumu z roku 2004 – Coulson naměřil nejvyšší míru konsensu mezi hodnotiteli právě při pohledu zepředu (Coulson, 2004).

Také pro kategorizaci polohy nohou byl zvolen podobný přístup jako v Coulsonově studii – byly vytvořeny dvě základní kategorie podle přenášení váhy. Tyto kategorie zároveň odrážely vychýlení boků – při přenášení váhy na jednu nohu jsou boky vychýlené, při rovnoměrném zatěžování obou nohou se i boky nacházejí v jedné rovině.

Zvláštní pozornost byla věnována šířce rozkročení – u každého subjektu byl změřen poměr mezi jeho celkovou výškou a vzdáleností nohou, a podle tohoto poměru byly pak vzdálenosti mezi chodidly rozděleny do tří kategorií: široké rozkročení (poměr celkové výšky / vzdálenosti nohou < 8 ; u průměrně vysokého muže cca 22 cm), mírné rozkročení (poměr celkové výšky / vzdálenosti nohou > 7 a zároveň < 40) a bez rozkročení (poměr celkové

výšky / vzdálenosti nohou > 40; chodidla se dotýkají nebo téměř dotýkají). Kombinací přenášení váhy a šířky rozkročení bylo možné výstižně vyjádřit téměř všechny vyskytnuvší se postoje, pouze s jednou výjimkou. Někteří z účastníků měli totiž tendenci stáčet koleno směrem k ose trupu, takže nohy byly rozkročené méně, než by vyplývalo ze vzdálenosti chodidel. Pro tyto případy byla zavedena oddělená kategorie.

Lepší představu o jednotlivých posturálních kategoriích si lze udělat z obrazové přílohy této práce. Následuje výčet zvolených kategorií:

Hlava

- napřímená
- nakloněná k jednomu rameni

Ramena

- v jedné rovině
- vychýlená

Ruce

- založené na prsou
- chycené před tělem
- volně spuštěné podél těla
- v kapsách
 - o jedna
 - o obě
- založené v bok
 - o jedna
 - o obě
- za zády
 - o jedna
 - o obě

Kolena

- jedno nebo obě kolena jsou vytočeny směrem dovnitř (k ose trupu)
 - o jedno
 - o obě

Přenášení váhy, rozkročení

- Zatěžuje rovnoměrně obě nohy
 - o Bez rozkročení
 - o Mírné rozkročení
 - o Široké rozkročení
- Zatěžuje více jednu nohu
 - o Bez nakročení
 - o Mírné nakročení
 - o Široké nakročení
- Bez rozkročení
- Mírné rozkročení
- Široké rozkročení

Špičky chodidel

- rovně
 - o jedna
 - o obě
- od sebe (od osy trupu)
 - o jedna
 - o obě
- k sobě (k ose trupu)
 - o jedna
 - o obě

5. 5. Analýza dat

Na základě vyplněných NEO-PI-R dotazníků byly u každého účastníka vypočteny hrubé skóry škál Extraverze, Neuroticismus, Otevřenost vůči zkušenosti, Přívětivost a Svědomitost. Následně byly co do skóre v těchto osobnostních dimenzích porovnány vždy osoby, u kterých se vyskytoval určitý postojový projev, se zbytkem souboru pomocí dvouvýběrových nepárových t-testů. Vyloučeny byly postojové kategorie, které se vyskytly u méně než pěti

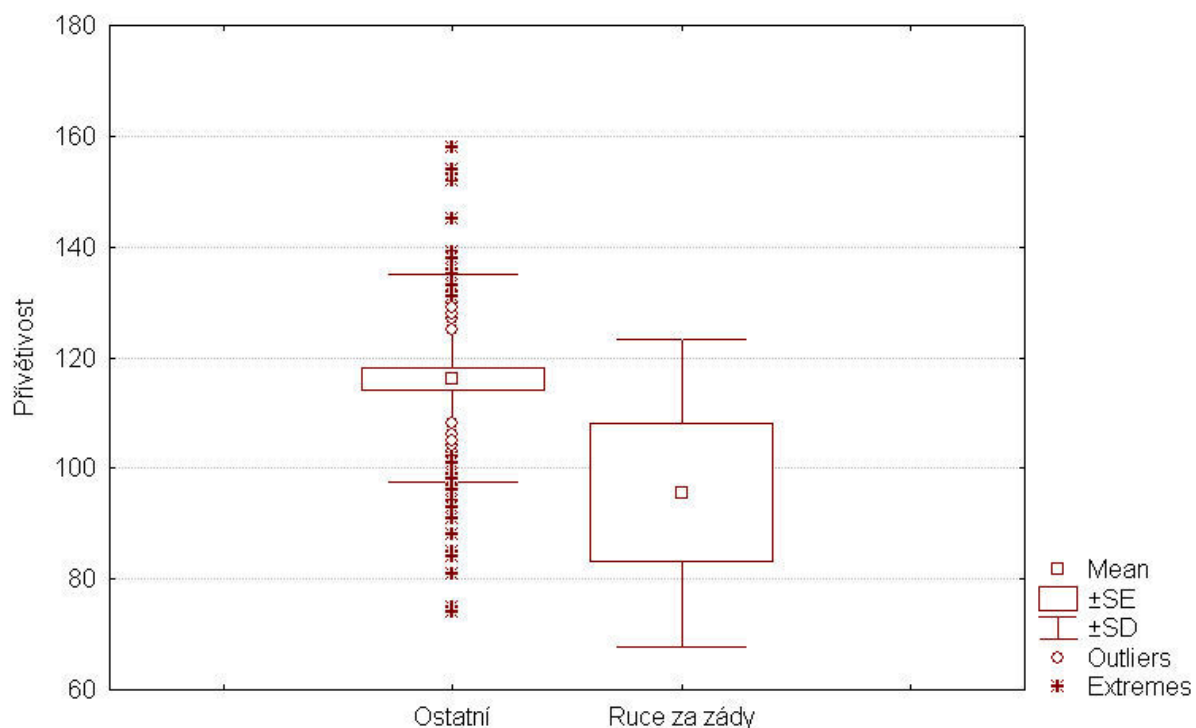
účastníků výzkumu. Postojové kategorie, které vykazaly signifikantní rozdíl ($p < 0,05$) v některé z osobnostních škál, byly podrobeny další sérii t-testů, při které byly srovnány také se všemi třiceti subškálami NEO-PI-R. Tyto dodatečné testy měly posloužit jako vodítko pro konkrétnější charakterizaci případné souvislosti dané postojové kategorie s osobnostním profilem. Vzhledem k signifikantním výsledkům u kategorií „Široké rozkročení“ a „Mírné rozkročení“ byly pro porovnání dodatečně provedeny také t-testy všech subškál u kategorie „Bez rozkročení“, přestože tato kategorie nevykazala významný rozdíl na žádné z hlavních škál.

6. VÝSLEDKY

U pěti postojových kategorií byl nalezen signifikantní rozdíl pro některou z osobnostních škál. Všechny výsledky jsou shrnuty v tabulkách 1 – 6 a grafech 1 - 5.

Graf 1

Krabicový graf: dosažené skóry na škále Přívětivost - srovnání osob spadajících do kategorie "Ruce za zády" se zbytkem testovaného souboru

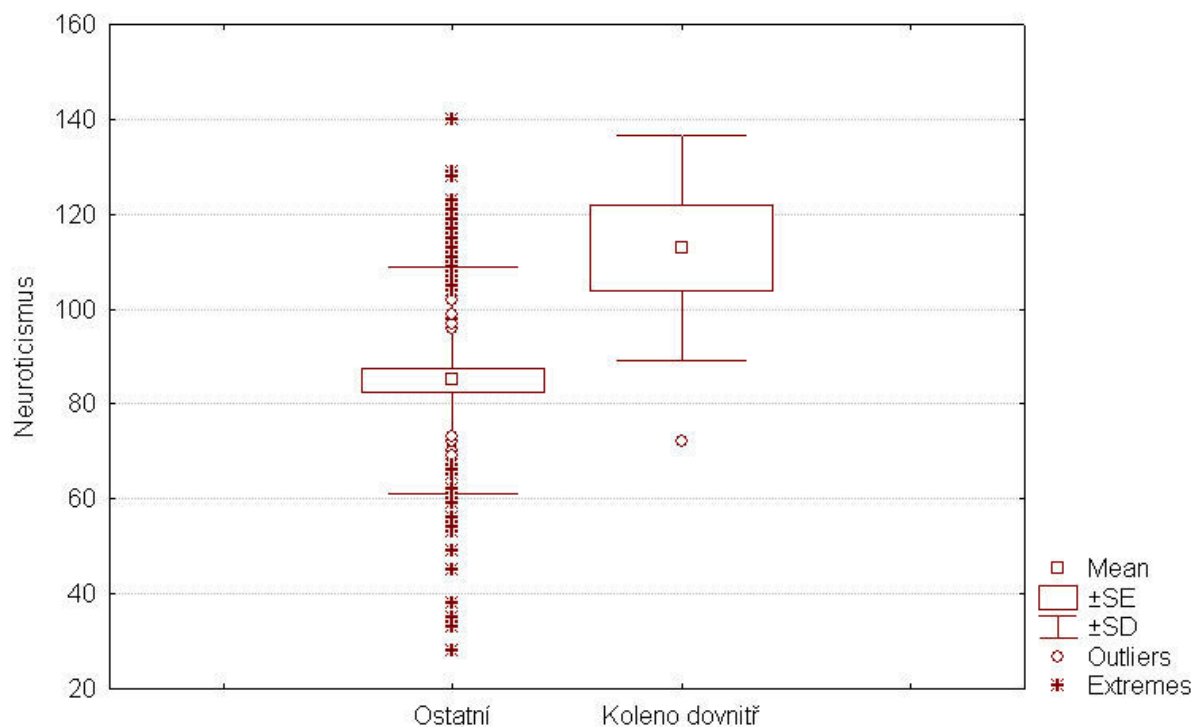
Kategorie „**ruce za zády**“ (N = 5) vykázala významný rozdíl na škále **Přívětivost** (průměr [ruce za zády] = 95,6; průměr [ostatní] = 116,25; $t = 2,34$; $p = 0,021$) a subškálách **P1 – důvěra** (průměr [ruce za zády] = 12; průměr [ostatní] = 17,09; $t = 2,13$; $p = 0,036$) a **P4 – poddajnost** (průměr [ruce za zády] = 12,4; průměr [ostatní] = 16,95; $t = 2,07$; $p = 0,041$) (viz. Graf 1 a Tabulka 1).

Tabulka 1
Ruce za zády

	Průměr ostatní N = 88	Průměr Ruce za zády N = 5	t	df	p
N - Neuroticismus	87,2159	86,6000	0,05369	91	0,957298
N1 - úzkostnost	15,9773	14,8000	0,43409	91	0,665254
N2 - hněvivost-hostilita	13,3295	16,6000	-1,23594	91	0,219664
N3 - depresivnost	13,1477	14,2000	-0,40160	91	0,688922
N4 - rozpačitost	14,1364	12,8000	0,58313	91	0,561249
N5 - impulzivnost	18,3523	16,0000	1,01375	91	0,313392
N6 - zranitelnost	12,2727	12,2000	0,03230	91	0,974301
E - Extraverze	112,6705	103,6000	0,97632	91	0,331493
E1 - vřelost	23,7841	20,0000	1,84205	91	0,068724
E2 - družnost	16,4773	15,8000	0,22940	91	0,819073
E3 - asertivita	16,7045	19,0000	-1,07630	91	0,284639
E4 - aktivnost	18,2841	17,0000	0,62491	91	0,533595
E5 - vyhledávání vzrušení	14,9432	13,6000	0,58888	91	0,557403
E6 - pozitivní emoce	22,4773	18,2000	1,83991	91	0,069041
O - Otevřenost vůči zkušenosti	117,9659	102,4000	1,65787	91	0,100787
O1 - fantazie	18,2955	13,2000	1,79196	91	0,076463
O2 - estetické prožívání	18,7159	14,4000	1,56482	91	0,121095
O3 - prožívání	21,6477	18,2000	1,41200	91	0,161359
O4 - novátorské činnosti	17,9659	17,0000	0,43768	91	0,662658
O5 - ideje	19,4773	18,8000	0,28610	91	0,775454
O6 - hodnoty	21,8636	20,8000	0,74860	91	0,456031
P - Přívětivost	116,2500	95,6000	2,34312	91	0,021302
P1 - důvěra	17,0909	12,0000	2,13095	91	0,035789
P2 - upřímnost	21,7727	18,2000	1,47843	91	0,142746
P3 - altruismus	23,3864	21,8000	0,82557	91	0,411205
P4 - poddajnost	16,9545	12,4000	2,07064	91	0,041225
P5 - skromnost	17,6477	15,2000	1,11392	91	0,268247
P6 - jemnocit	19,3977	16,0000	1,85975	91	0,066152
S - Svědomitost	119,1136	137,2000	-1,86190	91	0,065844
S1 - způsobilost	19,8636	21,4000	-0,90110	91	0,369914
S2 - pořádkumilovnost	19,0682	23,4000	-1,71375	91	0,089980
S3 - zodpovědnost	23,1932	24,2000	-0,50277	91	0,616339
S4 - cílevědomost	19,4773	23,6000	-1,72363	91	0,088170
S5 - disciplinovanost	19,2045	22,2000	-1,30135	91	0,196424
S6 - rozvážnost	18,3068	22,4000	-1,59205	91	0,114842

Graf 2

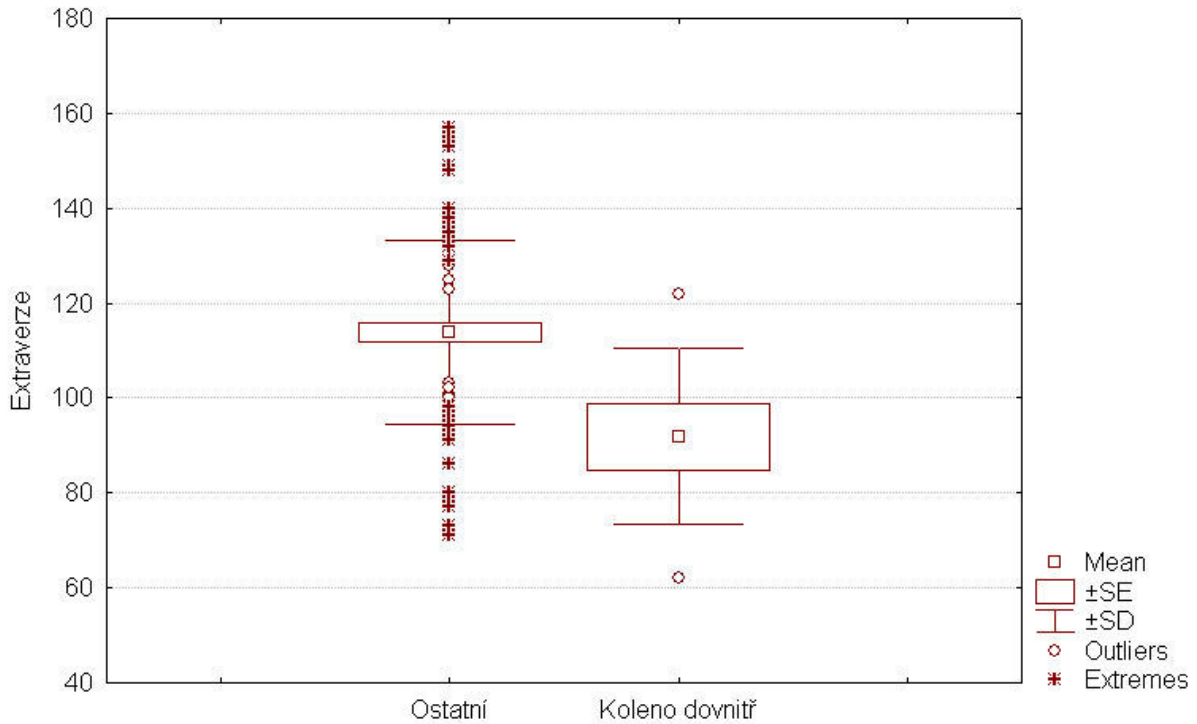
Krabicový graf: dosažené skóry na škále Neuroticismus - srovnání osob spadajících do kategorie "Koleno dovnitř" se zbytkem testovaného souboru

U kategorie „koleno dovnitř“ (N = 7) byl nalezen významný rozdíl na škále **Neuroticismus** (průměr [koleno dovnitř] = 112,86; průměr [ostatní] = 85,09; $t = -2,96$; $p = 0,004$) a subškálách **N1 – úzkostnost** (průměr [koleno dovnitř] = 21,14; průměr [ostatní] = 15,49; $t = -2,52$; $p = 0,013$), **N2 – hněvivost-hostilita** (průměr [koleno dovnitř] = 18,71; průměr [ostatní] = 13,08; $t = -2,56$; $p = 0,012$), **N3 – depresivnost** (průměr [koleno dovnitř] = 18,57; průměr [ostatní] = 12,77; $t = -2,69$; $p = 0,009$) a **N4 – rozpačitost** (průměr [koleno dovnitř] = 19,43; průměr [ostatní] = 13,63; $t = -3,11$; $p = 0,003$) (viz. Graf 2 a Tabulka 2).

Graf 3

Krabicový graf: dosažené skóry na škále Extraverze - srovnání osob spadajících do kategorie "Koleno dovnitř" se zbytkem testovaného souboru

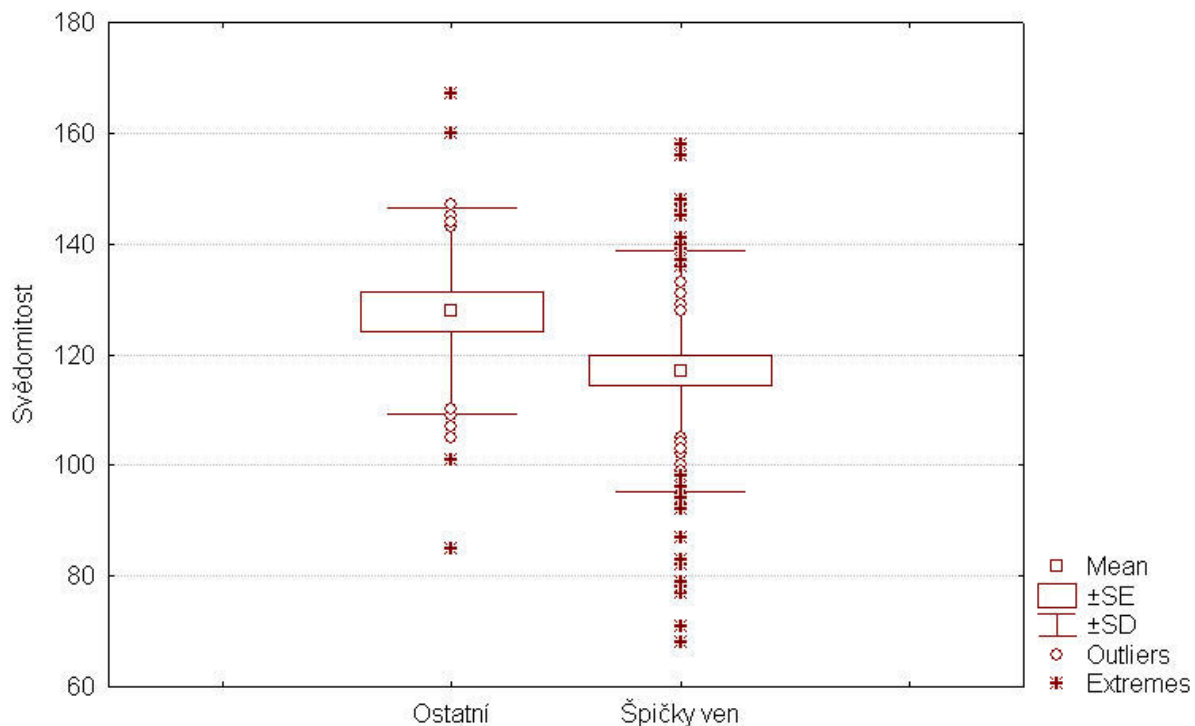
Kategorie „**koleno dovnitř**“ dále vykazala signifikantní rozdíl na škále **Extraverze** (průměr [koleno dovnitř] = 91,86; průměr [ostatní] = 113,84; $t = 2,88$; $p = 0,005$) a subškálách **E5 – vyhledávání vzrušení** (průměr [koleno dovnitř] = 9,43; průměr [ostatní] = 15,31; $t = 3,17$; $p = 0,002$) a **E6 – pozitivní emoce** (průměr [koleno dovnitř] = 18; průměr [ostatní] = 22,59; $t = 2,34$; $p = 0,022$). Kategorie „**koleno dovnitř**“ navíc vykazala významný rozdíl na subškálách **O1 – fantazie** (průměr [koleno dovnitř] = 13; průměr [ostatní] = 18,43; $t = 2,26$; $p = 0,026$) a **P1 – důvěra** (průměr [koleno dovnitř] = 12,86; průměr [ostatní] = 17,14; $t = 2,1$; $p = 0,039$), avšak nikoli na hlavních škálách, jichž jsou tyto subškály součástí (viz. Graf 3 a Tabulka 2).

Tabulka 2
Koleno dovnitř

	Průměr ostatní N = 86	Průměr Koleno dovnitř N = 7	t	df	p
N - Neuroticismus	85,0930	112,8571	-2,96461	91	0,003869
N1 - úzkostnost	15,4884	21,1429	-2,51976	91	0,013487
N2 - hněvivost-hostilita	13,0814	18,7143	-2,55645	91	0,012231
N3 - depresivnost	12,7674	18,5714	-2,68959	91	0,008510
N4 - rozpačitost	13,6279	19,4286	-3,10804	91	0,002513
N5 - impulzivnost	18,2209	18,2857	-0,03247	91	0,974165
N6 - zranitelnost	11,9070	16,7143	-2,58788	91	0,011240
E - Extraverze	113,8372	91,8571	2,87531	91	0,005026
E1 - vřelost	23,8140	20,7143	1,76224	91	0,081387
E2 - družnost	16,7907	12,1429	1,87616	91	0,063839
E3 - asertivita	17,0698	13,8571	1,78111	91	0,078232
E4 - aktivnost	18,2558	17,7143	0,30776	91	0,758969
E5 - vyhledávání vzrušení	15,3140	9,4286	3,17484	91	0,002046
E6 - pozitivní emoce	22,5930	18,0000	2,33624	91	0,021675
O - Otevřenost vůči zkušenosti	118,1628	104,4286	1,71269	91	0,090174
O1 - fantazie	18,4302	13,0000	2,25591	91	0,026472
O2 - estetické prožívání	18,6977	15,8571	1,19811	91	0,233984
O3 - prožívání	21,4070	22,1429	-0,34895	91	0,727931
O4 - novátorské činnosti	18,0349	16,4286	0,85388	91	0,395416
O5 - ideje	19,7209	16,0000	1,87279	91	0,064308
O6 - hodnoty	21,8721	21,0000	0,71776	91	0,474741
P - Přívětivost	115,3605	112,4286	0,37819	91	0,706167
P1 - důvěra	17,1395	12,8571	2,09504	91	0,038946
P2 - upřímnost	21,5814	21,5714	0,00477	91	0,996207
P3 - altruismus	23,3488	22,7143	0,38515	91	0,701028
P4 - poddajnost	16,6977	16,8571	-0,08288	91	0,934133
P5 - skromnost	17,3488	19,5714	-1,18414	91	0,239443
P6 - jemnocit	19,2442	18,8571	0,24330	91	0,808323
S - Svědomitost	119,6977	124,8571	-0,61102	91	0,542712
S1 - způsobilost	20,1163	17,8571	1,56358	91	0,121386
S2 - pořádkumilovnost	19,0116	22,8571	-1,78177	91	0,078122
S3 - zodpovědnost	23,0116	26,1429	-1,86086	91	0,065993
S4 - cílevědomost	19,6628	20,1429	-0,23109	91	0,817762
S5 - disciplinovanost	19,3837	19,1429	0,12128	91	0,903733
S6 - rozvážnost	18,5116	18,7143	-0,09095	91	0,927735

Graf 4

Krabicový graf: dosažené skóry na škále Svědomitost - srovnání osob spadajících do kategorie "Špičky ven" se zbytkem testovaného souboru

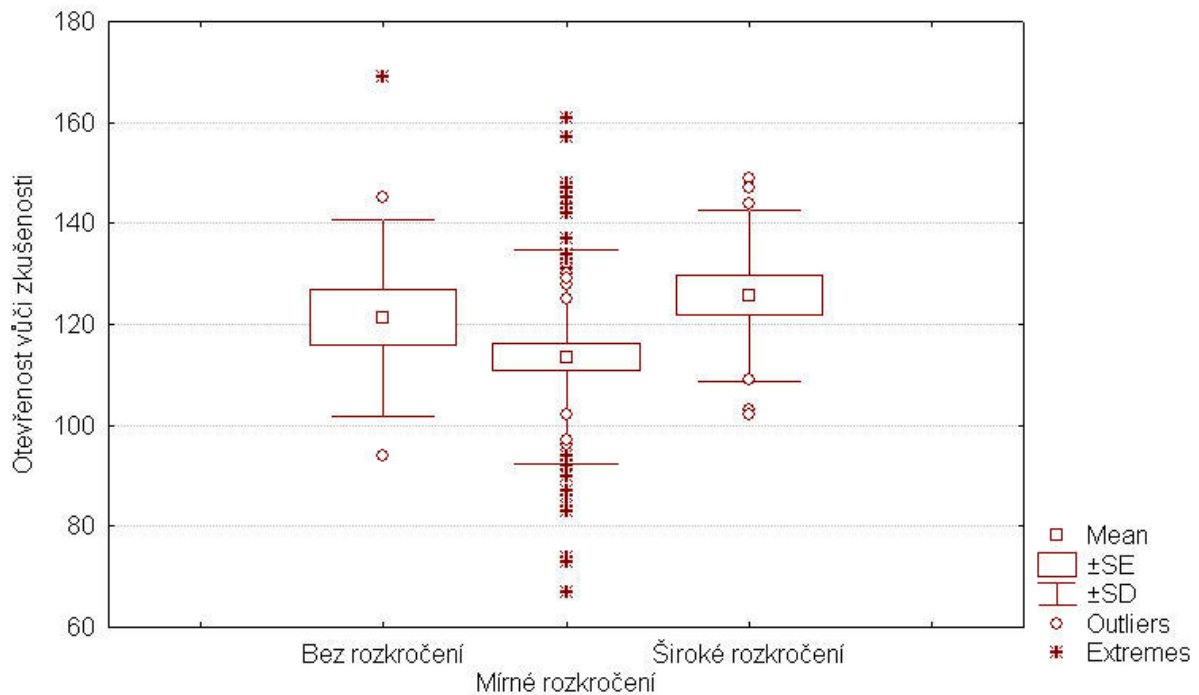
Kategorie „špičky ven“ (N = 67; tato kategorie zahrnuje všechny účastníky, kteří měli alespoň jednu špičku chodidla natočenou směrem ven) vykázala signifikantní rozdíl na škále **Svědomitost** (průměr [špičky ven] = 117,09; průměr [ostatní] = 127,81; $t = -2,21$; $p = 0,029$) a subškále **S2 – pořádkumilovnost** (průměr [špičky ven] = 18,33; průměr [ostatní] = 21,81; $t = -2,81$; $p = 0,006$) (viz. Graf 4 a Tabulka 3).

Tabulka 3
Špičky ven

	Průměr ostatní N = 26	Průměr Špičky ven N = 67	t	df	p
N - Neuroticismus	90,1154	86,0448	-0,70801	91	0,480747
N1 - úzkostnost	16,7308	15,5970	-0,83410	91	0,406407
N2 - hněvivost-hostilita	14,5769	13,0896	-1,11672	91	0,267053
N3 - depresivnost	14,2308	12,8060	-1,08802	91	0,279461
N4 - rozpačitost	14,3846	13,9403	-0,38537	91	0,700865
N5 - impulzivnost	16,9615	18,7164	1,51516	91	0,133198
N6 - zranitelnost	13,2308	11,8955	-1,18921	91	0,237451
E - Extraverze	108,1538	113,7463	1,20092	91	0,232900
E1 - vřelost	23,2308	23,7164	0,46240	91	0,644896
E2 - družnost	15,3077	16,8806	1,06635	91	0,289084
E3 - asertivita	17,0769	16,7313	-0,32056	91	0,749279
E4 - aktivnost	17,4231	18,5224	1,06885	91	0,287962
E5 - vyhledávání vzrušení	13,4231	15,4328	1,78007	91	0,078402
E6 - pozitivní emoce	21,6923	22,4627	0,64894	91	0,518013
O - Otevřenost vůči zkušenosti	114,8846	118,0000	0,65198	91	0,516056
O1 - fantazie	16,9231	18,4478	1,05495	91	0,294240
O2 - estetické prožívání	18,4615	18,4925	0,02207	91	0,982442
O3 - prožívání	21,3077	21,5224	0,17310	91	0,862960
O4 - novátorské činnosti	16,8846	18,3134	1,29874	91	0,197314
O5 - ideje	19,7308	19,3284	-0,33829	91	0,735921
O6 - hodnoty	21,5769	21,8955	0,44528	91	0,657172
P - Přívětivost	114,1154	115,5373	0,31193	91	0,755805
P1 - důvěra	16,6538	16,8806	0,18435	91	0,854153
P2 - upřímnost	21,7308	21,5224	-0,16958	91	0,865718
P3 - altruismus	22,7692	23,5075	0,76403	91	0,446825
P4 - poddajnost	16,5769	16,7612	0,16292	91	0,870941
P5 - skromnost	17,3077	17,5970	0,26031	91	0,795212
P6 - jemnocit	19,0769	19,2687	0,20500	91	0,838027
S - Svědomitost	127,8077	117,0896	-2,21195	91	0,029474
S1 - způsobilost	20,9231	19,5672	-1,59729	91	0,113668
S2 - pořádkumilovnost	21,8077	18,3284	-2,81025	91	0,006060
S3 - zodpovědnost	24,1154	22,9104	-1,20509	91	0,231295
S4 - cílevědomost	20,8846	19,2388	-1,36093	91	0,176896
S5 - disciplinovanost	20,2692	19,0149	-1,08119	91	0,282471
S6 - rozvážnost	19,8077	18,0299	-1,37107	91	0,173725

Graf 5

Krabicový graf: dosažené skóry na škále Otevřenost vůči zkušenosti - srovnání osob spadajících do kategorií "Bez rozkročení", "Mírné rozkročení" a "Široké rozkročení".

Kategorie „široké rozkročení“ (N = 19) vykázala signifikantní rozdíl na škále **Otevřenost vůči zkušenosti** (průměr [široké rozkročení] = 125,74; průměr [ostatní] = 114,92; $t = -2,08$; $p = 0,041$) a subškále **O4 – novátorské činnosti** (průměr [široké rozkročení] = 20,37; průměr [ostatní] = 17,28; $t = -2,59$; $p = 0,011$), a dále také na subškálách **E4 – aktivnost** (průměr [široké rozkročení] = 20,47; průměr [ostatní] = 17,64; $t = -2,55$; $p = 0,012$) a **S4 – cílevědomost** (průměr [široké rozkročení] = 21,84; průměr [ostatní] = 19,15; $t = -2,03$; $p = 0,046$), avšak nikoli na hlavních škálách, jichž jsou tyto subškály součástí.

Kategorie „mírné rozkročení“ (N = 61) vykázala signifikantní rozdíl na škále **Otevřenost vůči zkušenosti** (průměr [mírné rozkročení] = 113,54; průměr [ostatní] = 123,97; $t = -2,37$; $p = 0,019$) a na subškálách **O3 – prožívání** (průměr [mírné rozkročení] = 20,34; průměr [ostatní] = 23,03; $t = -2,08$; $p = 0,039$) a **O4 – novátorské činnosti** (průměr [mírné rozkročení] = 17,08; průměr [ostatní] = 19,5; $t = -2,38$; $p = 0,020$).

Kategorie „bez rozkročení“ (N = 13) vykázala signifikantní rozdíl na subškálách **N6 - zranitelnost** (průměr [bez rozkročení] = 15,46; průměr [ostatní] = 11,75; $t = -2,63$; $p = 0,010$) a **P2 – upřímnost** (průměr [bez rozkročení] = 24,38; průměr [ostatní] = 21,13; $t = -2,1$; $p = 0,039$), avšak nikoli na hlavních škálách těchto subškál (viz. Graf 5 a Tabulky 4, 5 a 6).

Tabulka 4
Bez rozkročení

	Průměr ostatní N = 80	Průměr Bez rozkročení N = 13	t	df	p
N - Neuroticismus	85,9125	95,0000	-1,22799	91	0,222618
N1 - úzkostnost	15,6625	17,4615	-1,02464	91	0,308250
N2 - hněvivost-hostilita	13,3375	14,5385	-0,69381	91	0,489571
N3 - depresivnost	13,1250	13,6923	-0,33278	91	0,740069
N4 - rozpačitost	13,7500	16,0000	-1,52577	91	0,130537
N5 - impulzivnost	18,2875	17,8462	0,29092	91	0,771774
N6 - zranitelnost	11,7500	15,4615	-2,62900	91	0,010053
E - Extraverze	112,8375	108,1538	0,77357	91	0,441190
E1 - vřelost	23,5750	23,6154	-0,02968	91	0,976391
E2 - družnost	16,5000	16,0769	0,22031	91	0,826125
E3 - asertivita	16,9625	16,0000	0,69127	91	0,491158
E4 - aktivnost	18,4375	16,8462	1,19740	91	0,234259
E5 - vyhledávání vzrušení	15,2250	12,6923	1,73172	91	0,086712
E6 - pozitivní emoce	22,1375	22,9231	-0,51086	91	0,610688
O - Otevřenost vůči zkušenosti	116,4375	121,3846	-0,80091	91	0,425271
O1 - fantazie	18,1250	17,3846	0,39376	91	0,694678
O2 - estetické prožívání	18,3125	19,5385	-0,67606	91	0,500720
O3 - prožívání	21,1250	23,5385	-1,52226	91	0,131412
O4 - novátorské činnosti	17,8625	18,2308	-0,25637	91	0,798241
O5 - ideje	19,3875	19,7692	-0,24788	91	0,804783
O6 - hodnoty	21,6250	22,9231	-1,41561	91	0,160304
P - Přívětivost	113,8125	123,3077	-1,63197	91	0,106142
P1 - důvěra	16,8000	16,9231	-0,07730	91	0,938554
P2 - upřímnost	21,1250	24,3846	-2,09828	91	0,038652
P3 - altruismus	23,1500	24,2308	-0,86504	91	0,389294
P4 - poddajnost	16,6125	17,3077	-0,47544	91	0,635613
P5 - skromnost	17,1750	19,6154	-1,72335	91	0,088222
P6 - jemnocit	18,9500	20,8462	-1,58768	91	0,115828
S - Svědomitost	120,4625	117,7692	0,41877	91	0,676371
S1 - způsobilost	19,9625	19,8462	0,10445	91	0,917040
S2 - pořádkumilovnost	19,0750	20,6923	-0,97322	91	0,333024
S3 - zodpovědnost	23,1750	23,6923	-0,39695	91	0,692336
S4 - cílevědomost	20,0375	17,6154	1,55218	91	0,124089
S5 - disciplinovanost	19,3750	19,3077	0,04454	91	0,964569
S6 - rozvážnost	18,8375	16,6154	1,32320	91	0,189085

Tabulka 5
Mírné rozkročení

	Průměr ostatní N = 32	Průměr Mírné rozkročení N = 61	t	df	p
N - Neuroticismus	88,9062	86,2787	-0,48307	91	0,630204
N1 - úzkostnost	16,2500	15,7377	-0,39780	91	0,691712
N2 - hněvivost-hostilita	13,6250	13,4426	-0,14398	91	0,885834
N3 - depresivnost	12,5313	13,5574	0,82722	91	0,410278
N4 - rozpačitost	14,6563	13,7541	-0,83074	91	0,408297
N5 - impulzivnost	18,4063	18,1311	-0,24840	91	0,804382
N6 - zranitelnost	13,4375	11,6557	-1,69296	91	0,093884
E - Extraverze	114,6250	110,9016	-0,84302	91	0,401426
E1 - vřelost	23,7187	23,5082	-0,21202	91	0,832567
E2 - družnost	16,7500	16,2787	-0,33635	91	0,737378
E3 - asertivita	17,2188	16,6230	-0,58580	91	0,559461
E4 - aktivnost	19,0000	17,8033	-1,23425	91	0,220288
E5 - vyhledávání vzrušení	14,9063	14,8525	-0,04958	91	0,960567
E6 - pozitivní emoce	23,0312	21,8361	-1,06995	91	0,287473
O - Otevřenost vůči zkušenosti	123,9688	113,5410	-2,37509	91	0,019644
O1 - fantazie	18,8750	17,5738	-0,95200	91	0,343621
O2 - estetické prožívání	19,9062	17,7377	-1,65874	91	0,100612
O3 - prožívání	23,0312	20,6393	-2,08944	91	0,039459
O4 - novátorské činnosti	19,5000	17,0820	-2,37576	91	0,019610
O5 - ideje	20,1875	19,0492	-1,01810	91	0,311329
O6 - hodnoty	22,4688	21,4590	-1,51085	91	0,134291
P - Přívětivost	119,2500	112,9836	-1,47161	91	0,144577
P1 - důvěra	17,2188	16,6066	-0,52756	91	0,599091
P2 - upřímnost	22,1250	21,2951	-0,71683	91	0,475313
P3 - altruismus	24,1562	22,8525	-1,43995	91	0,153314
P4 - poddajnost	17,2188	16,4426	-0,72840	91	0,468239
P5 - skromnost	18,4375	17,0328	-1,35071	91	0,180138
P6 - jemnocit	20,0938	18,7541	-1,53541	91	0,128153
S - Svědomitost	121,5625	119,3115	-0,47965	91	0,632624
S1 - způsobilost	20,3125	19,7541	-0,68856	91	0,492855
S2 - pořádkumilovnost	20,4375	18,7049	-1,43701	91	0,154145
S3 - zodpovědnost	23,4063	23,1639	-0,25461	91	0,799602
S4 - cílevědomost	20,1250	19,4754	-0,56389	91	0,574216
S5 - disciplinovanost	19,7188	19,1803	-0,48880	91	0,626157
S6 - rozvážnost	17,5625	19,0328	1,19740	91	0,234260

Tabulka 6
Široké rozkročení

	Průměr ostatní N = 74	Průměr Široké rozkročení N = 19	t	df	p
N - Neuroticismus	87,8108	84,7368	0,47963	91	0,632643
N1 - úzkostnost	16,0405	15,4211	0,40827	91	0,684036
N2 - hněvivost-hostilita	13,6351	13,0000	0,42593	91	0,671165
N3 - depresivnost	13,5811	11,7368	1,26813	91	0,207985
N4 - rozpačitost	14,1486	13,7368	0,32080	91	0,749097
N5 - impulzivnost	18,0811	18,7895	-0,54356	91	0,588074
N6 - zranitelnost	12,3243	12,0526	0,21578	91	0,829644
E - Extraverze	110,4189	119,0526	-1,67796	91	0,096786
E1 - vřelost	23,5270	23,7895	-0,22429	91	0,823031
E2 - družnost	16,2432	17,2105	-0,58660	91	0,558923
E3 - asertivita	16,5135	18,0526	-1,29364	91	0,199065
E4 - aktivnost	17,6351	20,4737	-2,55063	91	0,012423
E5 - vyhledávání vzrušení	14,4730	16,4211	-1,54365	91	0,126143
E6 - pozitivní emoce	22,0270	23,1053	-0,81708	91	0,416015
O - Otevřenost vůči zkušenosti	114,9189	125,7368	-2,07673	91	0,040646
O1 - fantazie	17,5405	19,8947	-1,47175	91	0,144539
O2 - estetické prožívání	18,0541	20,1579	-1,35916	91	0,177455
O3 - prožívání	21,1486	22,6842	-1,11970	91	0,265788
O4 - novátorské činnosti	17,2838	20,3684	-2,58600	91	0,011297
O5 - ideje	19,1757	20,4737	-0,98492	91	0,327276
O6 - hodnoty	21,7162	22,1579	-0,55492	91	0,580313
P - Přívětivost	114,7973	116,4737	-0,33041	91	0,741849
P1 - důvěra	16,6622	17,4211	-0,55512	91	0,580177
P2 - upřímnost	21,8378	20,5789	0,92455	91	0,357644
P3 - altruismus	23,0946	24,1053	-0,94126	91	0,349061
P4 - poddajnost	16,5946	17,1579	-0,44786	91	0,655316
P5 - skromnost	17,4865	17,6316	-0,11724	91	0,906924
P6 - jemnocit	19,1216	19,5789	-0,43966	91	0,661225
S - Svědomitost	119,0405	124,1579	-0,92864	91	0,355533
S1 - způsobilost	19,7703	20,6316	-0,90305	91	0,368883
S2 - pořádkumilovnost	19,0541	20,2632	-0,84490	91	0,400382
S3 - zodpovědnost	23,2568	23,2105	0,04121	91	0,967218
S4 - cílevědomost	19,1486	21,8421	-2,02503	91	0,045795
S5 - disciplinovanost	19,2027	20,0000	-0,61477	91	0,540239
S6 - rozvážnost	18,6081	18,2105	0,27277	91	0,785647

7. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Nejvýraznějšího výsledku bylo dosaženo u kategorie „koleno dovnitř“. Lidé, kteří stáčeli jedno koleno směrem ke svislé ose trupu, dosahovali signifikantně vysokých skóre téměř na všech subškálách neuroticismu, s výjimkou subškály N5 - impulsivnost. Zároveň byli tito účastníci v průměru výrazně introvertnější, a to především kvůli nízké tendenci vyhledávat vzrušení a prožívat pozitivní emoce. Lidé, kteří stáčeli koleno dovnitř, byli také nedůvěřivější a méně se oddávali fantaziím, než ostatní účastníci výzkumu. Tyto výsledky odpovídají očekáváním, jež byla navozena předchozími studiemi. Stáčení kolena dovnitř (navíc v postoji, který by měl být podle instrukcí „uvolněný“) je výrazně uzavřený postojový prvek – takové postoje označuje více autorů za projev úzkostné osobnosti (Duke a Levy, 2003; Riskind a Gotay, 1982). V testovaném souboru se ovšem vyskytlo pouze 7 osob s tímto postojem, výsledky je tedy třeba brát s jistou rezervou.

Lidé, kteří při uvolněném postoji dávali ruce za záda, dosahovali v průměru nižších hodnot přívětivosti, a to především na subškálách P1 – důvěra a P4 – poddajnost. Výsledky tedy odpovídají vžitě představě o významu tohoto gesta – ruce za zády tradičně značí ukrývání, rezervovanost, nepřístupnost. Duke a Levy uvádějí, že lidé s vyšší mírou družnosti mají mnohem vyšší tendenci pohybovat se přímo a přibližovat se k druhým lidem (Duke a Levy, 2003). Ukrývání rukou za zády lze chápat jako určitý protiklad této tendence, tedy odtahování se od svého protějšku, snaha udržet si odstup. Do této kategorie spadalo pouze 5 osob z testovaného souboru, věrohodnost výsledku je tedy i v tomto případě diskutabilní.

Účastníci výzkumu, kteří natáčeli alespoň jedno chodidlo špičkou směrem ven od svislé osy trupu, dosáhli v průměru výrazně nižšího výsledku na škále svědomitosti. Mírně nižší průměrné hodnoty se vyskytly také u všech subškál svědomitosti, především pak na subškále S2 – pořádkumilovnost, kde byl rozdíl statisticky signifikantní ($p = 0,006$). Jelikož byla takových lidí většina (67 z 93), vypovídá tato skutečnost spíše o vlastnostech jedinců, kteří ani jednu špičku ven nevytáčeli, tedy o skupině, jež by vznikla sloučením kategorií „špičky rovně“ a „špičky dovnitř“. Podobný výsledek nenachází oporu v žádné z citovaných studií – natočení špiček rovně či dovnitř může poukazovat na větší uzavřenost postoje a menší zasahování do prostoru, souvislost těchto rysů se svědomitostí však v dostupných zdrojích nebyla uváděna. Ve hře mohou být také další faktory – například fakt, že lidé, kteří nevytáčejí

špičky ven, zároveň častěji zatěžují obě nohy, či jiné prvky tělesného postoje, které nebyly do použitých kategorií zahrnuty a jichž je vytáčení špiček pouze přirozeným důsledkem.

Pozoruhodné jsou výsledky, kterých bylo dosaženo u tří kategorií rozkročení – širokého rozkročení, mírného rozkročení a postoje bez rozkročení. U těchto kategorií byla na základě výsledků dřívějších výzkumů předpokládána nejsilnější souvislost s extraverzí, signifikantního výsledku v tomto směru však bylo dosaženo pouze u širokého rozkročení, kde byla nalezena souvislost se subškálou E4 – aktivnost, nikoli však s hlavní škálou extraverze. Výraznější byly výsledky na škále otevřenost vůči zkušenosti – široce rozkročení lidé dosahovali vyššího průměru na všech subškálách této škály, nejvýrazněji pak na subškále O4 – novátorské činnosti ($p = 0.011$). Překvapivá je však především skutečnost, že mírně nadprůměrných skóre na téže škále (s výjimkou subškál O1 – fantazie a O5 – ideje) dosahovali také účastníci, kteří stáli naopak bez rozkročení. Tyto odchylky byly sice samy o sobě statisticky bezvýznamné (nejsignifikantnější byla odchylka u subškály O3 – prožívání, $p = 0,13$), měly však za následek to, že ze všech kategorií rozkročení nejvýrazněji vystupovalo mírné rozkročení – účastníci výzkumu, kteří do této kategorie spadali, dosáhli výrazně nižšího průměru jak na škále otevřenost vůči zkušenosti, tak na subškálách O3 – prožívání a O4 – novátorské činnosti. Pro doplnění uvedme, že lidé, kteří stáli bez rozkročení, dosáhli signifikantně vyšších průměrů také na subškálách N6 – zranitelnost a P2 – upřímnost, a široce rozkročení jedinci dosáhli významně vyššího průměru na subškále S4 - cílevědomost.

Tyto výsledky je možné vykládat dvojím způsobem. Zprv je lze jednoduše konstatovat, že výsledek vypovídá pouze o vlastnostech lidí s širokým rozkročením. Tito lidé jsou otevřenější novým činnostem, což v kombinaci s vysokým průměrem na subškálách E4 – aktivnost a S4 – cílevědomost zhruba odpovídá vlastnostem, jež jsou běžně spojovány s otevřeným postojem. Mírný rozdíl mezi kategoriemi „bez rozkročení“ a „mírné rozkročení“ sice vyzdvihl statistický význam odchylek u mírného rozkročení, jedná se však o náhodný jev, kterému není třeba přikládat význam.

Druhým vysvětlením je možnost, že byly na základě šířky rozkročení nohou vyčleněny dvě odlišné skupiny, jejichž společným rysem je otevřenost vůči zkušenosti. Zatímco široké rozkročení představuje aktivní a cílevědomou formu této škály, jejímž projevem je především nadšení pro novátorské činnosti, postoj bez rozkročení akcentuje prožívání emocí, tedy introspektivnější formu otevřenosti vůči zkušenosti. V kontrastu s těmito dvěma skupinami pak vyniká mírné rozkročení, tedy obecný průměr, do kterého spadala většina účastníků (61 z

93). Toto vysvětlení sice nenachází dostatečně silnou oporu ve statistice (odchylky u postoje bez rozkročení nebyly na škálách otevřenosti vůči zkušenosti statisticky významné), je však konzistentní s výsledky na dalších subškálách (široké rozkročení – aktivnost, cílevědomost; bez rozkročení – zranitelnost, upřímnost).

8. DISKUSE

Výsledky empirického výzkumu, který byl v rámci této práce proveden, naznačují zřetelný vztah mezi konkrétními prvky tělesného postoje a osobnostním profilem jedince. Důraz je zde však třeba položit na slovo „naznačují“ – vzhledem k jistým problémům a omezením, jež se v průběhu výzkumu vyskytly, jsou totiž jeho výstupy do značné míry zpochybnitelné. Tato omezení, stejně jako další specifika provedeného výzkumu, jsou diskutována na následujících řádcích.

Hlavním úskalím se ukázal být nízký počet účastníků výzkumu. Prvky postoje, které vykázaly nejvýraznější odchylky na škálách NEO-PI-R (tj. „ruce za zády“ a „koleno dovnitř“), patřily zároveň mezi nejméně četné. Je možné, že při větším počtu účastníků by tyto odchylky byly méně signifikantní. Význam odchylek lze zpochybnit také vzhledem k velkému množství provedených t-testů. S ohledem na explorační povahu této práce nebyla aplikována Bonferroniho korekce pro mnohačetné testování – zjištěné výsledky mají posloužit především jako vodítka k hypotézám dalších, konfirmačních studií.

Vzhledem k relativně nízkému počtu účastníků a velkému množství zvolených posturálních kategorií nebyly výsledky počítány odděleně pro muže a pro ženy. Předchozí výzkumy přitom ukazují, že souvislost postoje a osobnostních charakteristik se u mužů a u žen v mnoha ohledech liší (Lippa, 1998; Cashdan, 1998; Duke a Levy, 2003). Tento fakt sice sám o sobě nesnižuje platnost zjištěných údajů, může však zkreslovat jejich interpretaci – do kategorie „koleno dovnitř“ například spadaly pouze ženy, a bylo by tedy zavádějící vztahovat zjištění o vlivu tohoto postojového prvku i na muže. Některé studie také ukazují, že ženy jsou v neverbální komunikaci expresivnější než muži, a vykazují proto při výzkumech výraznější odchylky (Cashdan, 1998). Sloučením obou pohlaví do jednoho souboru proto mohly být přehlédnuty prvky postoje, které vykazují signifikantní odchylky pouze u žen, zatímco u mužů se příslušné osobnostní rysy v postoji neprojeví.

Omezující se ukázaly být také zvolené úhly záběrů při fotografování. Pro nezkrácené posouzení sklonu páteře, vytrčení brady, nakročení dopředu či dozadu apod. by bylo nutné snímat účastníky výzkumu z profilu, tedy natočené o 90°, nikoli o 45° a 135°.

Omezení výzkumu na statický tělesný postoj umožnilo značnou redukci postojových kategorií. Drtivá většina dřívějších studií, citovaných v této práci, zkoumala posturální

projevy v pohybu – variabilita takových projevů je přirozeně mnohem vyšší než u statického postoje, a výzkumníci tak byli nuceni mnohé prvky postoje zobecňovat či opomíjet. Zaměření této práce oproti tomu umožnilo poměrně detailní kategorizaci většiny aspektů postojů, jež se u účastníků výzkumu vyskytly, aniž by počet proměnných vzrostl na neúnosnou hranici. Získané výsledky nás utvrdily v přesvědčení, že tento přístup nabízí cestu k rozkrytí jevů a souvislostí, které propadly hrubým sítím předchozích studií. Věříme proto, že přes určité metodologické nedostatky tato práce inspiruje také další výzkumníky z oboru psychologie a neverbální komunikace.

9. ZÁVĚR

Provedený empirický výzkum prokázal souvislost tělesného postoje a osobnostních rysů jedince. Významné odlišnosti napříč osobnostními škálami byly zjištěn především u osob, které stáčely koleno směrem ke svislé ose trupu – tento prvek postoje tak lze považovat za jistou indikaci úzkostného osobnostního typu, což se do určité míry shoduje se zjištěními předchozích studií. Výmluvný je také výsledek u lidí, kteří stáli s rukama za zády. Slouží však spíše jako vodítko k hypotéze pro další výzkumy, neboť nízký počet účastníků, kteří do této kategorie spadali, představuje vysoké riziko náhodného výsledku. Ostatní výsledky výzkumu – tedy vliv rozkročení a vytáčení špiček u nohou – jsou sice příliš ambivalentní pro vyslovení jasného závěru, avšak zároveň příliš signifikantní na to, aby se daly zavrhnout jako náhodné.

Většina dosavadních studií zkoumala především dynamické postoje, tedy postoje a gesta při pohybu a interakci. To se týká i výzkumů, kde byly použity statické figuríny, náčrtky a fotografie – tyto materiály zachycovaly člověka v pohybu, nikoli stojícího na místě. Tato práce by proto mohla přispět ke zvýšení zájmu o postoj statický, a naznačit cestu, jíž se lze při budoucích výzkumech v této oblasti neverbální komunikace ubírat. Jako inspirace pro další empirické výzkumy snad poslouží také pozornost, jež byla v této práci věnována přesné kategorizaci rozkročení nohou – v předchozích výzkumech byla pozice nohou zpravidla členěna pouze podle přenášení váhy, šířka rozkročení byla do kategorií řazena od oka (kritériem byl konsensus nezávislých hodnotitelů) a směřování špiček bylo opomíjeno.

10. POUŽITÁ LITERATURA

Akert, R. M., Panter, A. T.; Extraversion and the ability to decode nonverbal communication, *Personality and Individual Differences*, 1988; 9:965-972

Ambady, N., Hallahan, M., Rosenthal, R. On judging and being judged accurately in zero-acquaintance situations, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1995; 69:518-529

Ambady, N., Rosenthal, R.; Half a minute: Predicting teacher evaluations from thin slices of behavior and physical attractiveness, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1993; 64:431-441

Argyle, M.; *Social Interaction*, New York: Atherton, 1969

Aries, E. J., Gold, C., Weigel, R.; Dispositional and situational influences on dominance behavior in small groups, *Journal of Personality and Social psychology*, 1983; 44:779-786

Aronoff, J., Woike, B. A., Hyman, L. M.; Which are the stimuli in facial display of anger and happiness? Configurational bases of emotion recognition, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1992; 60(6):1050-1066

Banse, R., Scherer, K. R.; Acoustic profiles in vocal emotion expression, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1996; 70(3):614-636

Borkenau, P., Liebler, A.; Trait inferences: Sources of validity at zero acquaintance, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1992; 62:645-657

Buck, R. W., Savin, V. J., Miller, R. E., Caul, W. F.; Communication of affect through facial expressions in humans, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1972; 23:362-371

Cacioppo, J. T., Priester, J. R., Berntson, G. G.; Rudimentary determinantsof attitudes: II. Arm flexion and extension have differential effects on attitudes, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1993; 65:5-17

Carney, D. R., Hall, J. A., LeBeau, L. S.; Beliefs about the nonverbal expression of social power, *Journal of Nonverbal Behavior*, 2005; 29(2):105-123

Cashdan, E.; Smiles, speech, and body posture: how women and men display sociometric status and power, *Journal of Nonverbal Behavior*, 1998; 22(4):209-228

Colvin, C. R., Judgable people: Personality, behavior, and competing explanations, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1993; 64:861-873

Coulson, M.; Attributing emotion to static body postures: recognition accuracy, confusions, and viewpoint dependence. *Journal of Nonverbal Behavior*, 2004; 28(2):117 – 139

Daems, A., Verfaillie, K.; Viewpoint-dependent priming effects in the perception of human actions and body postures, *Visual Cognition*, 1999; 6:665:693

Davis, H. M., Kraus, A. L.; Personality and empathic accuracy; In: Ickles, W.; *Empathic accuracy*, New York: The Guilford Press, 1997

Duke, M. P., Levy, J. A.; The use of Laban Movement Analysis in the study of personality, emotional state and movement style: An exploratory investigation of the veridicality of „body language“, *Individual Differences Research*, 2003; 1(1):39-63

Ekman, P., Friesen, W. V.; Head and body cues in the judgment of emotion: A reformulation, *Perceptual and motor skills*, 1984; 24:711-724

Ekman, P., Friesen, W. V.; *Emotion facial action coding system (EM-FACS)*. San Francisco: University of California, San Francisco, 1984

Förster, J.; How body feedback influences consumer's evaluation of products, *Journal of consumer Psychology*, 2004; 14:415-425

Friedman, R., Elliot, A. J.; The effect of arm crossing on persistence and performance, *European Journal of Social Psychology*, 2007

Friedman, H. S., Prince, L. M., Riggio, R. E., DiMatteo, M. R., Understanding and assessing nonverbal expressiveness: The Affective Communication Test, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1980; 39:333-351

Funder, D. C., Harris, M. J.; On the several facets of personality assessment: The case of social acuity, *Journal of Personality*, 1986; 54:528-550

Funder, D. C., Kolar, D. C., Blackman, M. C.; Agreement among judges of personality: Interpersonal relations, similarity, acquaintanceship, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1995; 69:656-672

Funder, D. C., Colvin, C. R.; Congruence of others' and self-judgments of personality; In: Hogan, R., Johnson, J., Briggs, S.; *Handbook of personality*. San Diego, CA: Academic Press, 1997

Henley, N.; *Body politics: Power, sex, and nonverbal communication*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1977

Hřebíčková, M.; *NEO osobnostní inventář*, Praha: Testcentrum, 2004

Chen, S., Bargh, J. A.; Consequences of automatic evaluation: Immediate behavior predispositions to approach or avoid the stimulus, *Personality and Social Psychology bulletin*, 1999; 25:215-224

John, O. P., Robins, R. W., Determinants of interjudge agreement on personality traits: the Big Five domains, observability, evaluativeness, and the unique perspective of the self, *Journal of Personality*, 1993; 61:521-551

John, O. P., Robins, R. W.; Accuracy and bias in self-perception: Individual differences in self-enhancement and narcissism, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1994; 66:206-219

Lippa, R. A.; The nonverbal display and judgment of extraversion, masculinity, femininity, and gender diagnosticity: a lens model analysis, *Journal of Research in Personality*, 1998; 32:80-107

Lippa, R. A., Dietz, J. K.; The relation of gender, personality, and intelligence to judges' accuracy in judging strangers' personality from brief video segments, *Journal of Nonverbal Behavior*, 2000; 24(1):25-107

Mehrabian, A., *Nonverbal communication*, Chicago: Aldine, 1972

Mehrabian, A.; *Silent messages: Implicit communication of emotions and attitudes*, Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company, 1981

Montepare, J., Koff, E., Zaitchik, D., Albert, M.; The use of body movements and gestures as cues to emotions in younger and older adults. *Journal of Nonverbal Behavior*, 1999; 23(2):133-152

Murray, I. R., Arnott, J. L., *Toward the simulation of emotion in synthetic speech: A review of the literature on human vocal emotion*, *Journal of the Acoustical Society of America*, 1993; 93(2):1097-1108

Riggio, R. E., Friedman, H. S.; The Interrelationship of self-monitoring factors, personality traits, and nonverbal social skills, *Journal of nonverbal Behavior*, 1982; 7:33-45

Riggio, H. R., Riggio, R. E.; Emotional expressiveness, extraversion, and neuroticism: a meta-analysis, *Journal of Nonverbal Behavior* 26(4), 2002; 26(4):195-218

Rinn, W. E.; The neuropsychology of facial expression: A review of the neurological and psychological mechanisms for producing facial expression, *Psychological Bulletin*, 1984; 95:52-77

Riskind, J. H., Gotay, C. C., Physical posture: Could it have regulatory or feedback effects upon motivation and emotion?, *Motivation and Emotion*, 1982; 6:273-296

Russel, J. A.; Is there universal recognition of emotion from facial expression? A review of the cross-cultural studies, *Psychological Bulletin*, 1994; 115:102-141

Scherer, K. R.; Expression of emotion in voice and music, *Journal of Voice*, 1995; 9(3):235-248

Scherer, K. R.; Vocal effect expression: A review and a model for future research, *Psychological bulletin*, 1986; 99(2):143-165

van Bezooijen, R., Boves, L.; The effects of low-pass filtering and random splicing on the perception of speech, *Journal of Psycholinguistic research*, 1986; 15(5):403-417

Walk, R. D., Homan, C. P.; Emotion and dance in dynamic light displays, *Bulletin of the Psychonomic Society*, 1984; 22(5):437-440

Wallbott, H. G., Scherer, K. R.; Cues and channels in emotion recognition, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1986; 51(4):690-699

Wallbott, N.; Bodily expression of emotion, *European Journal of Social Psychology*, 1998; 28:879-896

Walters, K. L., Walk, R. D.; Perception of emotion from body posture, *Bulletin of the Psychonomic Society*, 1988; 26(2):112-114

Watson, D., Strangers' ratings of the five robust personality factors: Evidence of a surprising convergence with self-reports, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1989; 57:120-128

Waxer, P. H.; Nonverbal Cues for depression, *Journal of Abnormal Psychology*, 1974; 83(3):319-322

Waxer, P. H.; Nonverbal cues for anxiety: An examination of emotional leakage, *Journal of Abnormal Psychology*, 1977; 86(3):306-314

Wells, G. L., Petty, R. E.; The effects of head movement on persuasion: Compatibility and incompatibility of responses, *Basic and Applied Social Psychology*, 1980; 1:219-230

Winters, A.; Perceptions of body posture and emotion: A question of methodology, *The New School Psychology Bulletin*, 2005; 3(2):35-45

11. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Příklady postojových kategorií

Úhel 1

Úhel 2
Ruče v kapsách

Úhel 3

Koleno dovnitř
Ramena vychýlena

Špička dovnitř
Ruče na prsou

Špičky rovně
Ruče za zády

Špičky ven
Ruče volně spuštěné

Široké rozkročení
Ramena rovně

Široké rozkročení
Hlava nakloněná

Mírné rozkročení
Ruče volně spuštěné

Mírné rozkročení
Ruče chycené před tělem

Bez rozkročení
Ruče chycené před tělem

Bez rozkročení
Ruka v bok

Zatěžuje obě nohy

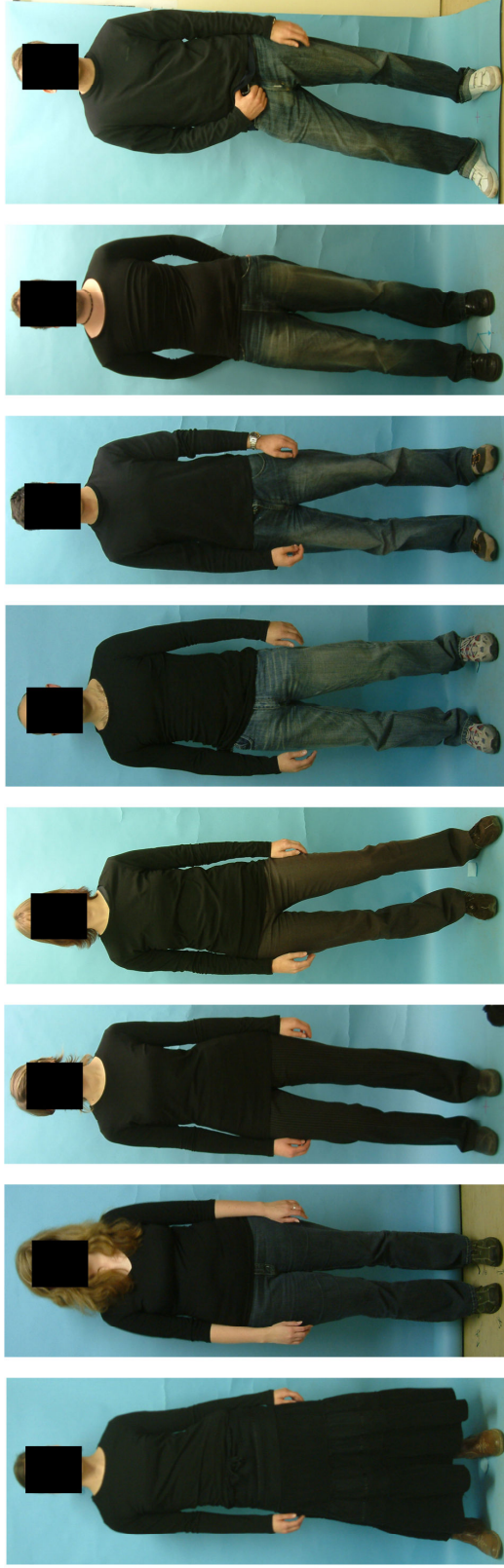

Zatěžuje jednu nohu

Ukázky postojů - Neuroticismus

vyšoký Neuroticismus

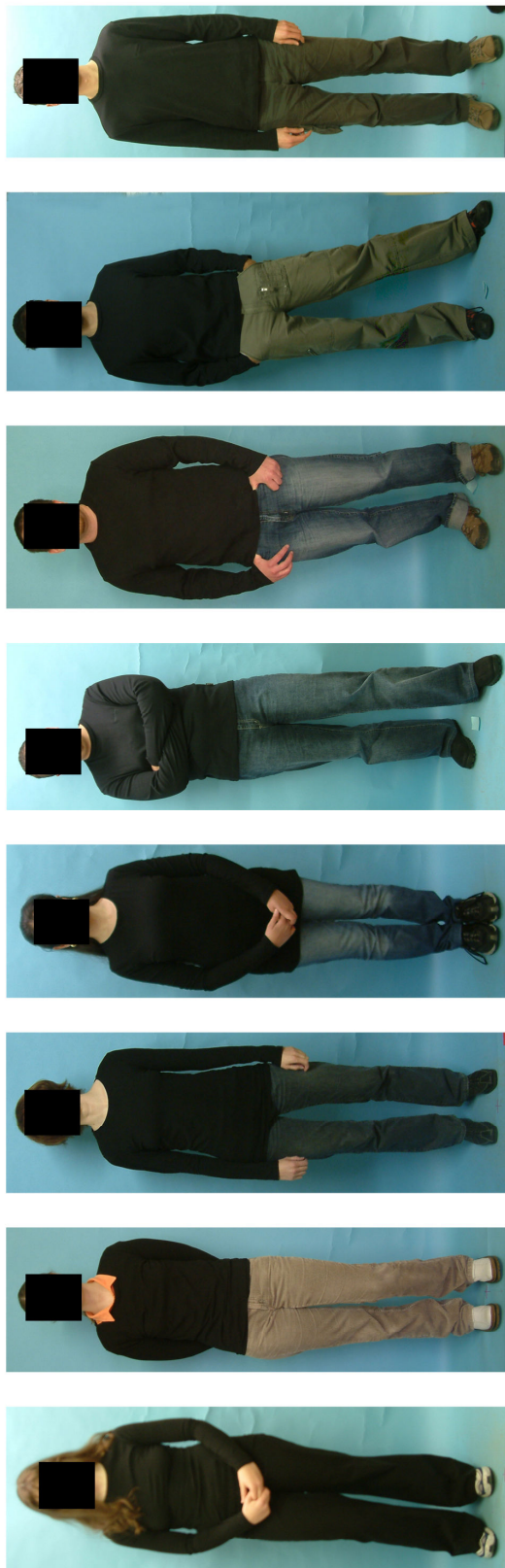

nizký Neuroticismus

Ukázky postojů - Extraverze

vysoká Extraverze

nizká Extraverze

Ukázky postojů - Otevřenost vůči zkušenosti

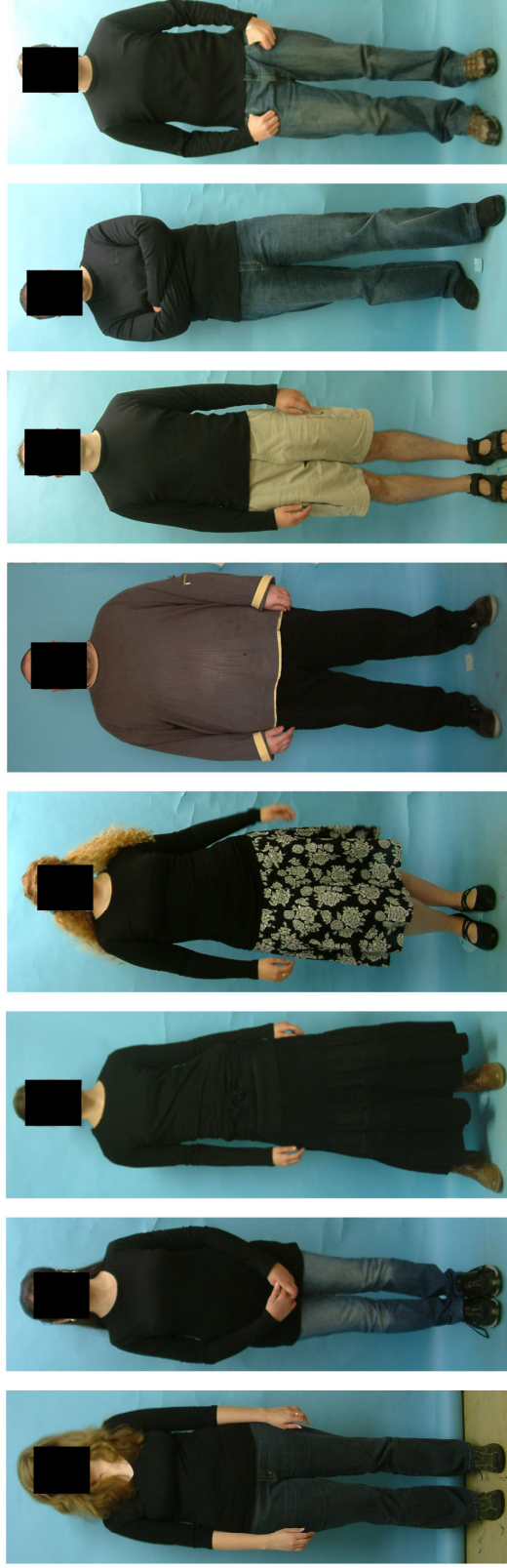

vyšoká Otevřenost vůči zkušenosti

nizká Otevřenost vůči zkušenosti

Ukázky postojů - Přivětivost

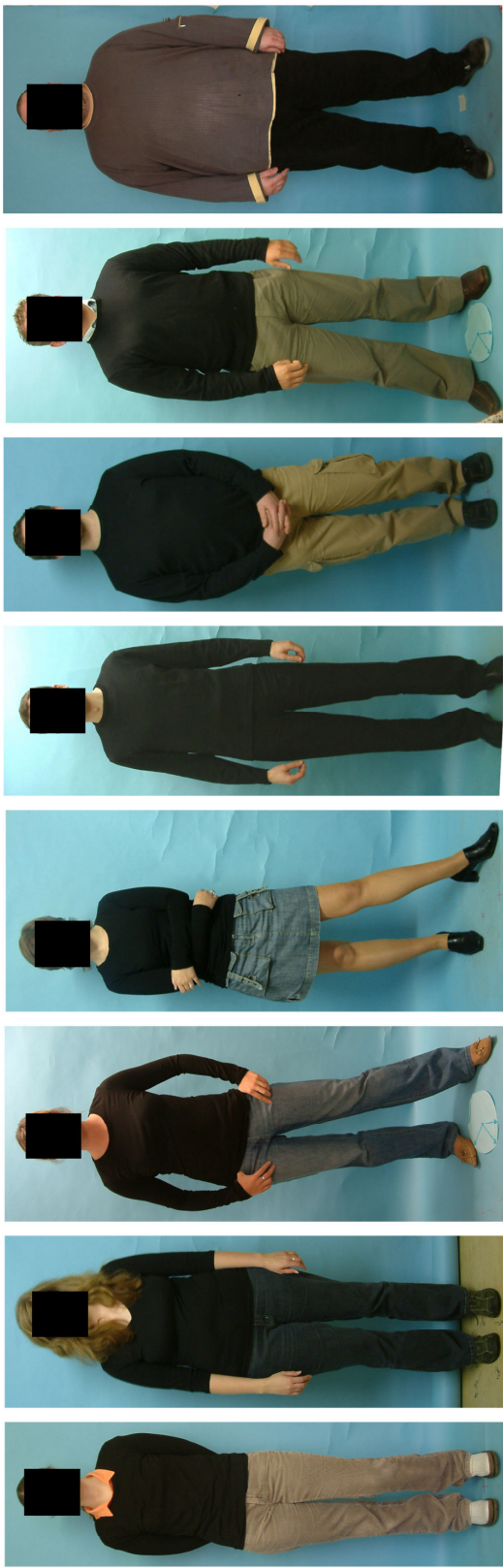

vysoká Přivětivost

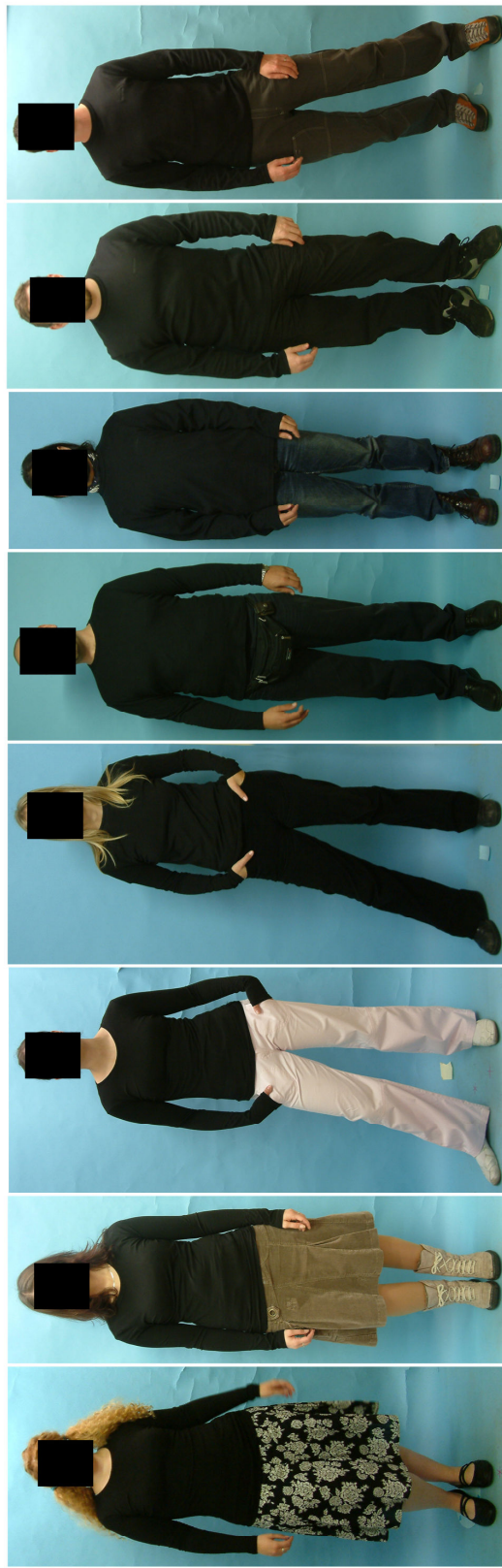

nizká Přivětivost

Ukázky postojů - Svědomitost

vysoká Svědomitost

nízká Svědomitost